

Komparace systémů výplaty dávek v nezaměstnanosti

Bc. Marie Kostelanská

Diplomová práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marie KOSTELANSKÁ**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Komparace systémů výplaty dávek
v nezaměstnanosti.**

Zásady pro vypracování:

Politika zaměstnanosti v ČR
Úřady práce a jejich úloha
Historický vývoj sociálních dávek a podpory v nezaměstnanosti
Komparativní analýza
Závěr včetně vyhodnocení analýzy

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BROŽOVÁ, D.** Společenské souvislosti trhu práce. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-16-4
- HENDL, J.** Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
- KELLER, J.** Soumrak sociálního státu. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-41-5
- KREBS, V. a kol.** Sociální politika. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007. ISBN 978-80-7357-276-1
- MAŇÁK, J. a kol.** Cesty pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6
- MAŇÁK, J. a kol.** Slovník pedagogické metodologie. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-102-2
- PETRÁŠEK, J.** Sociální politika. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-41-9
- ŠLAPÁK, Č. T. a kol.** Zaměstnanost a personální řízení. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006. ISBN 80-85889-76-5
- Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **12. ledna 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2010**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25. 2. 2010

Kotekauer ?

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíáde k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá srovnáním sociálních dávek před a po datu 1.1.2007, kdy došlo v této oblasti k zásadním změnám. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na objasnění pojmů sociální stát, sociální politika, politika zaměstnanosti. Zabývá se podporou v nezaměstnanosti a sociálními dávkami pro nezaměstnané. Ukazuje vývoj částek životního minima a minimální mzdy od jejich zavedení až do současnosti. Cílem praktické části je zjistit, jak sociální reformu zavedenou od 1.1.2007 vnímají poživatelé sociálních dávek i sociální pracovníci, kteří s lidmi pobírajícími sociální dávky pracují.

Klíčová slova: sociální stát, sociální politika, politika zaměstnanosti, sociální dávky, nezaměstnanost

ABSTRACT

This thesis deals with a comparison of social security benefits before and after the date of 1.1.2007, when major changes in this area occurred. The thesis is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part is aimed at clarifying the concepts of welfare state, social policy and employment policy. It touches on unemployment benefits and social benefits for the unemployed. It monitors the development of subsistence level and the minimum wage since its introduction to the present. The aim of the practical part is to determine how social reform introduced from 1.1.2007 is perceived by clients who get social benefits and social workers who work with people receiving social benefits.

Keywords: welfare state, social policy, employment policy, welfare/social benefits, unemployment

„Moudrý člověk nebude dávat milosrdenství, ale pomůže jako člověk.“

Seneca

Děkuji Mgr. Soni Vávrové, Ph.D. za ochotu, vstřícnost a cenné rady při vedení diplomové práce.

Děkuji také manželovi a dětem za trpělivost, pomoc a podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SOCIÁLNÍ STÁT	12
1.1 VZNIK A VÝVOJ SOCIÁLNÍHO STÁTU	12
1.2 TYPY SOCIÁLNÍHO STÁTU	13
1.3 SOCIÁLNÍ POLITIKA.....	14
2 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI A JEJÍ VÝVOJ	16
2.1 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI V OBDOBÍ RAKOUSKA - UHERSKA.....	16
2.2 OBDOBÍ 1. SVĚTOVÉ VÁLKY – LÉTA 1914 - 1918	17
2.3 OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY – LÉTA 1918 - 1938	17
2.4 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI V OBDOBÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY	18
2.5 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	18
2.6 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI V LETECH 1948 - 1989	18
2.7 OBDOBÍ PO LISTOPADU 1989	19
3 SYSTÉM POMOCI NEZAMĚSTNANÝM V ČR	22
3.1 ÚŘADY PRÁCE A JEJICH ÚLOHA.....	22
3.2 ODBORY SOCIÁLNÍCH VĚCÍ A JEJICH ÚLOHA	23
3.3 HDMOTNÉ ZABEZPEČENÍ UCHAZEČŮ O ZAMĚSTNÁNÍ V LETECH 1991 - 2006.....	24
3.4 DÁVKY SOCIÁLNÍ PÉČE V LETECH 1991 - 2006	26
3.5 ŽIVOTNÍ MINIMUM V LETECH 1991 - 2006	30
3.6 HDMOTNÉ ZABEZPEČENÍ UCHAZEČŮ OD 1.1.2007.....	31
3.7 DÁVKY POMOCI V HDMOTNÉ NOUZI OD 1.1.2007.....	31
3.8 ŽIVOTNÍ MINIMUM OD 1.1.2007	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	42
4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	42
4.2 TYP VÝZKUMU.....	42
4.3 ZVOLENÉ VÝZKUMNÉ METODY	43
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	44
4.5 FÁZE VÝZKUMU.....	45
4.5.1 Předvýzkum.....	46
4.5.2 Komparativní analýza.....	46
4.5.3 Analýza spisové dokumentace	51
4.5.4 Případové studie a interview	51

4.6	ANALÝZA A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	52
4.6.1	Kazuistiky a rozhovory s příjemci dávek	52
4.6.2	Kazuistiky a rozhovory se sociálními pracovníky.....	58
4.6.3	Analýza rozhovorů	61
4.6.4	Vyhodnocení výzkumu.....	63
ZÁVĚR		65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		67
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ		71
SEZNAM PŘÍLOH.....		72

ÚVOD

V diplomové práci se zabývám komparací systémů výplaty sociálních dávek v nezaměstnanosti. Podrobněji se věnuji srovnání před a po 1.1.2007, jelikož toto datum považuji za zlomový okamžik ve sféře sociálních dávek. Zaměřuji se především na dávky pomoci v hmotné nouzi, do 31.12.2006 to byly dávky sociální péče. Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část je zaměřena na historii a vývoj sociální politiky a politiky zaměstnanosti, sociálních dávek určených pro nezaměstnané, úlohu úřadů práce a odborů sociálních věcí zabývajících se pomocí nezaměstnaným. V praktické části jsem se věnovala rozhovorům, do nichž jsem zapojila jak sociální pracovníky, tak poživitele sociálních dávek v nezaměstnanosti, a následně komparaci zjištěných skutečností. Jako respondenty výzkumu jsem záměrně zvolila všechny, jichž se téma dotýká, tedy nezaměstnané občany pobírající sociální dávky i sociální pracovníky, kteří s nezaměstnanými pracují, abych získala náhled, názory a zkušenosti všech stran a ze zjištěných skutečností mohla čerpat podněty pro svou další práci s nezaměstnanými i spolupráci s MPSV, které nás, sociální pracovníky z praxe, žádá při přípravách novelizací zákonů o postřehy a náměty k dané problematice. V diplomové práci navazuji na svou bakalářskou práci nazvanou „Sociální dávky v nezaměstnanosti jako motivační faktor?“, kdy jsem zkoumala ochotu nezaměstnaných pracovat, i to, zda sociální systém motivuje poživitele sociálních dávek k hledání zaměstnání či nikoli. Nyní jsem se zaměřila na to, zda se podařilo udělat v této oblasti krok správným směrem, tedy ukázat těm, kteří chtějí žít na úkor pracujících, že „bez práce nejsou koláče“. Podle mého názoru se toto podařilo a reforma učinila ze sociálních dávek motivační prvek podněcující nezaměstnané k hledání zaměstnání a pocitu, že si vyšší sociální dávky musí zasloužit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ STÁT

Pod pojmem sociální stát si představíme stát, jehož významnou snahou je zajištění uspokojivé životní úrovně obyvatelstva. V odborné literatuře můžeme nalézt celou řadu definic sociálního státu, které se od sebe navzájem odlišují. Záleží na tom, v jak širokém významovém horizontu toto slovní spojení vnímáme. V širším, obecnějším pohledu vidíme sociální stát jako určitý druh státu, specifickou společnost či politické uspořádání. V užším pojetí mluvíme o konkrétních oblastech – zdravotnictví, sociální pomoc, školství, bydlení, rodinná politika, politika zaměstnanosti atd. Jedno je však jisté. Sociální stát je možné najít pouze v demokratické společnosti.

1.1 Vznik a vývoj sociálního státu

Podle Šlapáka (2006) je za počátek sociálního státu považován rok 1942, kdy tento pojem použil W. H. Beveridge ve studii svého modelu sociálního zabezpečení. Nástiny tohoto systému je však možné sledovat už v názorech Hobbesa, Rousseaua či Locka, v opatření Německa pod vedením Otto von Bismarcka – pojištění pro případ nemoci, úrazu, stáří, povinné pojištění v nezaměstnanosti zavedené Británií nebo důchodový systém v Austrálii či Dánsku. Po druhé světové válce dochází k mnoha sociálním reformám, jež posilují roli sociálního státu. V 60. letech 20. století došlo k rozšíření sociálních služeb a dávek, avšak v 70. letech sociální stát prochází krizí, kdy dochází k nárůstu nezaměstnanosti, stárnutí populace, tudíž se vydaje promítly do penzijního systému i zdravotnictví. Sociální oblast je rozšířena na rovné příležitosti žen a mužů, etnických menšin, ekologii. Je nasnadě, že sociální stát je ekonomicky nákladný. Zároveň zvýhodňuje jen určité skupiny obyvatel. Také proto má řadu odpůrců a již od 60. let 20. století se hovoří o krizi sociálního státu. Z výše uvedeného je patrné, že sociální stát se vyvíjí podle aktuálního politického a ekonomického stavu společnosti a největší změny se vždy udály v návaznosti na ekonomické, politické či válečné krize, neboť právě to jsou období, kdy lidé potřebují nejvíce pomoci, pocitu jistoty a bezpečí.

„Je vysoce pravděpodobné, že sociální stát by nikdy nevznikl, pokud by všichni lidé ve společnosti měli dostatečně velký majetek, pokud by všichni podnikatelé prosperovali a všichni zaměstnanci měli práci, pokud by lidem nehrozily nemoci, pokud by se manželé nerozváděli a muži neopouštěli rodiny, pokud by lidé nestárli a neodcházeli do důchodu.

Sociální stát by byl určitě zcela zbytečný ve společnosti, v níž by podnikatelé umírali v okamžiku, kdy zbankrotovala jejich firma, a ve které by všichni zaměstnanci se ztrátou zaměstnání ztráceli zároveň zájem uspokojovat své základní životní potřeby“ (Keller, 2005, s. 9 - 10).

1.2 Typy sociálního státu

Následující typologii vypracoval dánský badatel Esping-Andersen (In Keller, 2005, s. 51 – 52) a zohlednil zde poměrně velké množství aspektů.

- **Reziduální typ** – liberální pojetí, kde stát zaujímá pouze okrajovou roli, role trhu je velká, role rodiny malá, dávku dostane jen ten, kdo ji nutně potřebuje (USA, Austrálie).
- **Paternalistický typ** – (sociálnědemokratický) stát zde hraje velkou roli, je hlavním sociálním subjektem, role rodiny a trhu je malá, podmínkou nároku na sociální dávky je občanství (Norsko, Finsko).
- **Institucionální typ** – (konzervativní) je kompromisem mezi dvěma výše uvedenými typy, pomoc je poskytována všem, kdo ji potřebují, sociálním subjektem je jak stát, tak i nestátní organizace role rodiny je velká, role trhu malá, podmínkou nároku na sociální dávky je status – stav poměrů osoby (ČR, Německo, Francie).

„Snaha vytvářet určité typologie sociálních států se musí neustále vyrovnávat s následující alternativou: Jestliže typologie přihlíží k velkému množství faktorů, které modelují vývoj a podobu sociálních států, pak se stávají příliš rozvětvenými a specifíčnost jednotlivých typů se v nich rozplývá. Naprosto „dokonalá“ typologie v tomto směru by musela nakonec obsahovat tolik typů, kolik je zemí, jež v tom či onom rozsahu provozují sociální stát“ (Keller, 2005, s. 51).

1.3 Sociální politika

Sociální politika je velmi složitá, není jednoznačně vymezena, a proto může být také různě chápána.

„... sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života“ (Krebs, 2005, s. 17). Jde o soustavné a systematické působení státních i nestátních subjektů realizujících se v sociální oblasti. „Skutečnost, že sociální realita je složitá, že je různě chápána a je obtížné ji integrálně postihnout, je příčinou toho, že neexistuje ani jednoznačná definice sociální politiky, ale naopak určitá libovůle v jejím chápání, a to jak v teorii, tak i v praxi“ (Krebs, 2005, s. 23). Je jedním z mnoha témat, jimž svou pozornost věnuje sociální stát. Každý stát má svou sociální politiku, vycházející s ekonomických, politických či demografických aspektů té které země. Sociální politika v sobě nese velmi široký záběr oblastí života. Jsou to např. zdravotnictví, důchodový systém, oblast vzdělávání, pomoc zdravotně znevýhodněným občanům, boj proti sociálnímu vyloučení, pomoc nezaměstnaným, péče o rodinu, boj proti sociálně patologickým jevům, sociálně právní ochrana dětí atd.

Sociální politika využívá pro dosažení co nejlepších výsledků v sociální oblasti:

- **metody** – prevence, terapie, náprava,
- **nástroje** – legislativa, instituce, finanční prostředky,
- **formy** – příkaz, zákaz, povinnost, výplata dávek.

Funkce sociální politiky, které uvádí Krebs (2005, s. 54 – 61):

- **ochranná funkce** – historicky nejstarší funkce, která řeší již vzniklé sociální situace. Věnuje se problémům sociálně či ekonomicky znevýhodnění osob, zmírnění nebo úplnému odstranění důsledků, které cílovou skupinu znevýhodňují (nezaměstnanost, nemoc, osiřené, stáří atd.),
- **rozdělovací a přerozdělovací funkce** – určuje podíl jednotlivce na ekonomickém a společenském úspěchu. „V zásadě řeší co, jak, komu, za co a podle čeho rozdělovat“ (Krebs, 2005, s. 56). Zabývá se rozdělováním financí, sociálních služeb, mezd, daní, důchodů atd.,

- **homogenizační funkce** – jejím úkolem je zmírňování nebo odstraňování neodůvodněných sociálních rozdílů mezi obyvateli, poskytnutí stejných šancí na vzdělání, práci, péči o zdraví,
- **stimulační funkce** – úkolem je motivovat a podporovat sociálně žádoucí jednání obyvatel, jehož výsledkem je společenský prospěch,
- **preventivní funkce** – cílem je co nejvíce omezit vznik nežádoucích sociálních jevů (patologické jevy, nezaměstnanost, sociální vyloučení). Na tuto funkci je kladen velký důraz. Je realizována např. prostřednictvím osvětové činnosti a poradenství (poradenství pro nezaměstnané, pro toxikomany, pro volbu povolání, psychologické poradenství, právní atd.).

2 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI A JEJÍ VÝVOJ

Politika zaměstnanosti je součástí sociální politiky státu věnující se podpoře zaměstnanosti, analýze situace na trhu práce, tvorbě cílených programů zaměstnanosti, podpoře podnikání a investic, ale také druhé straně mince - práci s nezaměstnanými a výplatě dávek v nezaměstnanosti. Důležitým posláním politiky zaměstnanosti je působit a ovlivňovat jednání jednotlivců i institucí na trhu práce. „Jejím cílem je optimalizovat zaměstnanost podle přijatých kritérií“ (Šlapák 2006, s.7). Politika zaměstnanosti zaměřená na pomoc nezaměstnaným má v dnešní době nezastupitelné místo, neboť ztráta zaměstnání působí na člověka velmi negativně. Dochází ke snížení životní úrovně, ztrátě sociálního statusu, sebevědomí, sebevědomí, smyslu života atd. Nezaměstnanost ovlivňuje život celé rodiny, časté jsou konflikty, nezaměstnaný se stydí za své postavení, ale mnohem častěji se také dopouští trestné činnosti. Proto je třeba nezaměstnanosti promyšleně a organizovaně čelit. Politika zaměstnanosti se neustále vyvíjí a mění, což je reakce na změny ve společnosti.

2.1 Politika zaměstnanosti v období Rakouska - Uherska

Ve druhé polovině 19. století se vyspělé státy začínají aktivně věnovat sociálně politické činnosti. Počátkem v tomto počínání byla volební reforma uskutečněná Rakouskem - Uherskem z roku 1882, díky níž došlo k mírným sociálním reformám. Na tuto novelu navázaly další dvě novely živnostenského řádu a to tzv. řemeslnická novela r. 1883 a dělnická novela r. 1885, v nichž bylo zakotveno sociální minimum pro dělníky v živnostech, ochrana života a zdraví při práci, nedělní a sváteční klid a také zde byly stanoveny pracovní podmínky pro mladistvé dělníky a učně v továrnách i otázka mezd. Následovala celá řada předpisů, které odstartovala Bismarckova iniciativa v Německu, jež je považována za první skutečný sociální systém (vznikl systém sociálního pojištění, který spočíval v přičinění zaměstnance na sociální solidaritě). Cílem těchto předpisů bylo zvýšení sociální úrovně dělníků. Zprostředkování práce však nebylo nijak legislativně zakotveno. Český zemský úřad vydal výnosy o úpravě zprostředkování práce a naplánoval vybudování sítě zprostředkovatelen práce do r. 1904. V roce 1898 se otázka zprostředkování zaměstnání posunula dopředu a v Praze a Liberci vznikly komunální zprostředkovatelný práce. O rok později také v Brně. Nejpalčivější situace v podobě masivní nezaměstnanosti nastala v období hospodářské krize v letech 1901 – 1903, 1907 a 1913. Bylo nutné na tuto situaci neprodleně reagovat, a proto vláda přistoupila k regulaci trhu práce a vybudování sítě veřejných zpro-

středkovatelen práce. Zprostředkovatelnly byly jak státní, tak i soukromé, odborové nebo živnostenské, které se zaměřovaly na jednotlivé živnosti (Šlapák, 2006).

2.2 Období 1. světové války – léta 1914 - 1918

Ve válečném období znamenala nezaměstnanost velký problém. I když byla přijata opatření na snížení nezaměstnanosti jako např. omezení přesčasové práce, kýžená efektivita se nedostavila. Koncem války nezaměstnanost ještě vzrostla, jelikož se nedostávalo materiálu a surovin, z nichž by mohly továrny vyrábět. To byl důvod, proč v této době začala být vyplácena zvláštní podpora v nezaměstnanosti, kterou financoval stát a zaměstnavatelé. Vláda se začala zabývat opatřeními směřujícími již k poválečnému řešení nezaměstnanosti, čímž měl být vznik komplexní sítě zprostředkovatelen práce. V každém zemském obvodu měla být zřízena zemská zprostředkovatelna práce a tyto měla spravovat říšská zprostředkovatelna práce. Monarchie se však rozpadla dříve než bylo této komplexnosti v práci s nezaměstnanými dosaženo (Šlapák, 2006).

2.3 Období první republiky – léta 1918 - 1938

Po válce trvala velká nezaměstnanost. Byl zaveden systém státních podpor. Tyto byly postupem času omezovány určitými podmínkami. Nárok např. měli lidé, kteří ukončili vojenskou službu a zůstali bez práce. Nezaměstnanost neustále stoupala, a proto bylo nutné zaměřit se na zprostředkovávání zaměstnání. I když se tímto problémem ministerstvo sociální péče zabývalo, k legislativnímu zakotvení nedošlo. Obrat nastal až v roce 1925 po překonání poválečné krize a nástupu konjunktury, kdy poklesla nezaměstnanost. Byl zaveden gentský systém – pojištění pro případ nezaměstnanosti. Nezaměstnaný člověk měl nárok na státní příspěvek v nezaměstnanosti, jestliže byl členem odborové organizace alespoň šest měsíců před ztrátou zaměstnání. Tento příspěvek byl vyplácen po dobu 6 měsíců. Na počátku 30. let 20. století však postihla Českou republiku velká hospodářská krize. V této době také výrazně vzrostl počet nezaměstnaných. Bylo třeba zdokonalit gentský systém – příspěvek pro nezaměstnané se vyplácel v mimořádných případech až 39 týdnů a jeho výše dosahovala trojnásobku původní výše z r. 1925, byly zavedeny naturální dávky. Pokud nezaměstnaný pobíral státní příspěvek a zprostředkovatelna práce mu nabídla zaměstnání, tento ho musel přijmout. Pro zlepšení situace byly zavedeny úlevy pro zaměstnavatele,

kteří přijali nezaměstnaného. Do škol, na soudy a do státní správy nastoupili nezaměstnaní lidé se vzděláním a pracovali zde za nízký časově omezený příspěvek (Šlapák, 2006).

2.4 Politika zaměstnanosti v období 2. světové války

Za 2. světové války vyvstal nejdříve problém s nadbytkem pracovních sil ve vnitrozemí v důsledku vysídlování pohraničí. Bylo proto nutné reagovat úpravou systému podpor v nezaměstnanosti, což okupanti řešili tím, že nárok na podporu byl podmíněn např. zařazením na povinné práce nebo přeškolením. Byl zrušen gentský systém, který byl nahrazen systémem státních podpor v nezaměstnanosti. Kompetence dosavadních veřejných zprostředkovatelen práce převzaly úřady práce. Zpočátku, po svém vzniku v r. 1939, tyto úřady přikazovaly práci a snažili se přemístit zaměstnance z jim nevyhovujících profesí do válečného průmyslu. Později se jejich pravomoci rozšířily na vydávání souhlasu se sjednáním i ukončením pracovního poměru a přikazování práce i mimo protektorát. Jelikož byla lidem práce přikazována a některé ročníky byly totálně nasazeny, nezaměstnanost v tomto období výrazně poklesla (Šlapák, 2006).

2.5 Poválečné období

Aby mohlo být obnoveno poválečné hospodářství bylo potřebné rozmístit obyvatelstvo po celém území republiky. Toto bylo zakotveno v Dekretu presidenta republiky č. 88/1945 Sb., jenž dával kompetence okresním úřadům ochrany práce k udělování souhlasu se započítáním i ukončením pracovního poměru a tyto úřady mohly také přidělovat pracovníky na práce, které bylo nutné vykonat. Problémy se netýkaly jen průmyslu, ale také zemědělství, na což reagoval zákon č. 121/1946 Sb., který umožňoval v případě nutnosti přidělování pracovníků na zemědělské a lesní práce. Legislativně bylo upraveno i přecházení zaměstnanců z odvětví s dostatkem pracovníků do odvětví s nedostatkem lidského potenciálu. Jelikož byli lidé po válce plni euforie ze svobody, přecházeli do potřebných oborů většinou dobrovolně (Šlapák, 2006).

2.6 Politika zaměstnanosti v letech 1948 - 1989

Toto období můžeme nazvat „hluchým“ v oblasti politiky zaměstnanosti, protože podle tehdy vládnoucí totalitní moci v době socialismu není třeba sociální politiky. Společnost jako by se v tomto směru vrátila do doby okupace. Vláda vydala nařízení, které umožňova-

lo rozmísťování pracovních sil dle libosti moci. Toto platilo až do roku 1958, kdy začal platit zákon o úkolech podniků a národních výborů na úseku péče o pracovní síly, v němž nedošlo k žádným zásadním změnám oproti předchozím platným předpisům. Zákon platil až do roku 1990 a zakotvoval např. úzkou spolupráci mezi národními výbory a podniky. Prosazována byla stoprocentní zaměstnanost, která byla výsledkem pracovní povinnosti všech práceschopných obyvatel republiky. Teoreticky tudíž neexistovala nezaměstnanost. Podniky měli stanoveny, kolik zaměstnanců mají mít, kdo má být povýšen, respektive zastávat vedoucí pozice. Povýšení nebylo podmíněno schopnostmi, ale politickou příslušností ke KSČ. Tento systém vedl k přezaměstnanosti a nízké produktivitě práce, což se promítalo do vysoké ceny zboží. Na nedostatky bylo poukazováno v 60. letech návrhem reformy, která by národní hospodářství přiblížila světu. Reakcí bylo zrušení povinnosti být zaměstnán, zároveň však musel každý člověk prokázat, z jakých zdrojů žije, když nepracuje, jinak byl považován za příživníka, což bylo trestné. K mírným změnám došlo v r. 1968, kdy bylo znovu zřízeno Ministerstvo práce a sociálních věcí (v roce 1951 bylo nahrazeno Ministerstvem pracovních sil), jehož odborníci se snažili prosadit změny v oblasti politiky zaměstnanosti. K žádným zásadním změnám však nedošlo. Nástin sociální v této době lze přece jen pozorovat a to ve vyplácení tzv. rodinných přídatků, které pobírali všechny rodiny – jeden z rodičů si nárok uplatňoval u svého zaměstnavatele, nebo v příspěvcích na rekreaci, lyžařský výcvik či letní pionýrský tábor dětí zaměstnanců (Šlapák, 2006).

2.7 Období po listopadu 1989

Po Sametové revoluci v listopadu 1989 došlo k zásadním změnám. Bylo zjištěno, že ekonomika ČSSR je absolutně konkurence neschopná. Podniky skoncovali s přezaměstnaností, která je brzdila v konkuternceschopnosti a ekonomickém růstu a tím se vyskytli první nezaměstnaní. Bylo nutné pružně reagovat na tuto novou situaci a zajistit lidem, kteří přišli o práci zdroje k zabezpečení základních životních potřeb. Pomoc, práva nezaměstnaných, ale také jejich povinnosti byly zakotveny v zákonech o zaměstnanosti (zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti a zákon ČNR č. 9/1991 Sb., o zaměstnanosti a působnosti orgánů České republiky na úseku zaměstnanosti (Šlapák, 2006).

Další legislativní úpravou bylo např. zákonné opatření předsednictva federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky č. 206 ze dne 29.5.1990 o státním vyrovnávacím příspěvku, což byla reakce na zvyšování maloobchodních cen. Tento příspěvek

činil 140,-Kč měsíčně a jeho výplatu zajišťovali zaměstnavatelé. Náklady jim potom byly propláceny ze státního rozpočtu. Nárok neměly pouze osoby vykonávající vojenskou službu, osoby ve vazbě nebo výkonu trestu, osoby umístěné v ústavu sociální péče nebo psychiatrické léčebně. Tento příspěvek byl dále legislativně zvyšován, což bylo reakcí na zvyšování cen. Na tomto příkladu vidíme, že se postupně začínal budovat systém sociální ochrany. A tak se v běžné řeči objevily pojmy jako minimální mzda, která byla v České republice zavedena poprvé v roce 1991, životní minimum, zavedeno v listopadu roku 1991, úřad práce vzniknuvší k 1.8.1990 či dávky sociální potřebnosti stanovené zákonem č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ze dne 6.11.1991. Zákony reagující na nezaměstnanost byly od své prvotní podoby mnohokrát novelizovány s ohledem na vývoj trhu práce a ekonomickou situaci v zemi. Pomoc nezaměstnaným po stránce materiální, poradenské a zprostředkování zaměstnání je, podle současné platné legislativy, soustředována na úřadech práce a odborech sociálních věcí pověřených obecních úřadu a obecních úřadů s rozšířenou působností.

V § 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, je popsána politika zaměstnanosti v ČR takto:

„Státní politika zaměstnanosti

§ 2 (1) Státní politika zaměstnanosti v České republice zahrnuje zejména

- a) zabezpečování práva na zaměstnání,
- b) sledování a vyhodnocování situace na trhu práce, zpracovávání prognóz a koncepcí zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce, programů a projektů pro pracovní uplatnění fyzických osob,
- c) koordinaci opatření v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce v souladu s evropskou strategií zaměstnanosti a podmínkami pro čerpání pomoci z Evropského sociálního fondu,
- d) tvorbu a koordinaci jednotlivých programů a opatření k zajištění priorit v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce,
- e) uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti,

f) tvorbu a zapojení do mezinárodních programů souvisejících s rozvojem zaměstnanosti a lidských zdrojů na úseku trhu práce,

g) hospodaření s prostředky na politiku zaměstnanosti,

h) poskytování informačních, poradenských a zprostředkovatelských služeb na trhu práce,

i) poskytování podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci,

j) opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s muži a ženami, s osobami bez ohledu na jejich rasový a etnický původ, s osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce, pokud jde o přístup k zaměstnání, rekvalifikaci, přípravu k práci a ke specializovaným rekvalifikačním kurzům, a opatření pro zaměstnávání těchto osob,

k) opatření pro zaměstnávání fyzických osob se zdravotním postižením a dalších skupin fyzických osob, které mají ztížené postavení na trhu práce,

l) usměrňování zaměstnávání pracovních sil ze zahraničí na území České republiky a z území České republiky do zahraničí.

§ 2 (2) Státní politiku zaměstnanosti vytváří stát a podílí se na ní další subjekty činné na trhu práce, zejména zaměstnavatelé a odborové organizace; při provádění státní politiky zaměstnanosti spolupracuje stát s dalšími subjekty činnými na trhu práce, zejména s územními samosprávnými celky, profesními organizacemi, sdruženími osob se zdravotním postižením a organizacemi zaměstnavatelů.

§ 2 (3) Státní správu v oblasti státní politiky zaměstnanosti v České republice vykonávají

a) Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „ministerstvo“),

b) úřady práce.“

3 SYSTÉM POMOCI NEZAMĚSTNANÝM V ČR

V České republice fungují státní instituce zaměřené na pomoc nezaměstnaným. První institucí, na kterou se nezaměstnaní obracejí při ztrátě zaměstnání je úřad práce, jehož úkolem je zprostředkování zaměstnání, pomoc při znovuzařazení na pracovní trh, zprostředkování rekvalifikace atd., k čemuž využívá různé nástroje jako jsou přednášky, kurzy, poradenská činnost, spolupráce s firmami. Má i další funkce jako např. kontrola nelegálního zaměstnávání, poskytnutí nevyplacené mzdy a její následné vymáhání. Diplomová práce je však zaměřena na dávky pro nezaměstnané, proto se zabývá především touto problematikou.

Další institucí věnující se práci s nezaměstnanými jsou sociální odbory vykonávající státní správu prostřednictvím pověřených obecních úřadů a obecních úřadů s rozšířenou působností, kde nezaměstnaní spoluobčané nebo osoby s nimi posuzované uplatňují žádost o dávky pomoci v hmotné nouzi (do r. 2007 se jednalo o dávky sociální potřebnosti). Následující kapitoly se věnují popisu legislativního stavu v oblasti dávek pro nezaměstnané zaměřenému na období do 31.12.2006 a od 1.1.2007, kdy se v sociální oblasti v naší republice udály velké a podstatné změny.

3.1 Úřady práce a jejich úloha

Úřady práce byly zřízeny zákonným opatřením předsednictva České národní rady o zřízení úřadů práce ze dne 20.7.1990 ke dni 1.8.1990. Úřady práce řídí ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. V čele úřadu práce stojí ředitel, jehož jmenuje a odvolává ministr práce a sociálních věcí ČR. Před zřízením této instituce vykonávaly působnost ve věcech pracovních sil okresní národní výbory ve svých územních obvodech. Úřady práce byly zřízeny v jejich sídlech a působnost vykonávaly na totožném území jako okresní národní výbory. V některých okresech, kde nebyl úřad práce zřízen k 1.8.1990, tuto působnost nadále vykonával okresní národní výbor, nejdéle však do 15.11.1990, což bylo datum, kdy v každém okrese musel být úřad práce zřízen. Vznikla tak základní instituce služeb zaměstnanosti. Jelikož byly úřady práce některým obyvatelům velmi vzdáleny, vznikala postupně detašovaná pracoviště. Od svého počátku až do dneška prošel zákon o zaměstnanosti několika změnami. Všechny však mají společného jmenovatele, čímž je zakotvení práva na zaměstnání bez ohledu na barvu pleti, rasu, náboženské vyznání, jazyk, pohlaví, národnost, politickou příslušnost, majetek, etnický a sociální původ, věk či zdravotní stav (zákon č.

1/1991 Sb., o zaměstnanosti). Legislativní úpravy reagovaly na ekonomickou a politickou situaci v ČR i výši nezaměstnanosti a projevily se především změnami v nároku na hmotné zabezpečení uchazeče o zaměstnání (podpora v nezaměstnanosti), délku pobírání, povinnosti uchazeče či změny navazující na vstup ČR do Evropské unie.

3.2 Odbory sociálních věcí a jejich úloha

Mimo jiné je úlohou sociálních odborů zabezpečení občanů s nedostatečným příjmem souvisejícím se ztrátou zaměstnání, poklesem příjmu nebo jinou životní událostí, kterou nejsou žadatelé o sociální dávky schopni sami řešit. Do července 1991 poskytovaly sociální dávky okresní úřady, ale propagace existence těchto dávek byla minimální. Lidé žijící ve větší vzdálenosti od okresního města o možnosti nějakého doplatku neměli ani tušení. Proto byly od 1. srpna 1991, podle zákona č. 114/1988 Sb., ve znění § 4 písmene a) zákona ČNR č. 288/1991 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, převedeny kompetence k vyřizování sociálních dávek pro nezaměstnané přesunuty na pověřené obecní úřady, které byly pro občany přístupnější. V České republice je 388 pověřených obecních úřadů - pověřené obecní úřady vykonávají státní správu v přenesené působnosti na svém území a pro určené okolní obce. Sociální odbory se tedy začaly věnovat výplatám dávek sociální péče – pro nezaměstnané nebo občany s nízkými příjmy, příspěvek při péči o osobu blízkou a příspěvek související s používáním zdravotně kompenzační pomůcky, kontrole jejich využití i poradenství v sociální oblasti. Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, stanovila, komu je možné dávky sociální péče poskytnout. Obsahovala mnoho druhů příspěvků a mezi nimi také peněžité a věcné dávky pro sociálně potřebné občany. Tyto dávky mohly být, tak jako je to dodnes, opakující se, což znamená, že žadatel pobírá dávku opakovaně každý měsíc po dobu trvání nároku, nebo jednorázové na úhradu mimořádných výdajů. Jednorázové dávky mohly být peněžité, jejichž maximální výše byla 10 000,-Kč nebo věcné – v případě podezření, že nebude finanční obnos použit na úhradu stanovené věci, ve výši 5 000,-Kč. Opakovanými peněžitými dávkami se doplňoval příjem sociálně potřebného občana na výši potřebnou k zajištění výživy a přihlíželo se ke skutečným nákladům na bydlení, což se také promítalo do výše dávky. Dávka mohla být v případě prokazatelně vyšších nákladů na bydlení vyplácena i ve vyšší částce. Naopak rodinám, kde rodiče řádně nepečovali o děti, nedbali na plnění škol-

ních povinností nebo nevyužívali dávku ve prospěch dětí, dávka vyplácena nebyla. Částky na zajištění výživy byly stanoveny v prováděcí vyhlášce federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. 149/1988 Sb., kde byly uvedeny již s účinností od 1.10.1988 a zde byly také stanoveny podmínky sociální potřeby.

3.3 Hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání v letech 1991 - 2006

Ode dne účinnosti zákona č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, 1.2.1991 náleželo hmotné zabezpečení uchazeči o zaměstnání, kterému do 7 kalendářních dnů od podání žádosti o zprostředkování vhodného zaměstnání nebylo toto zprostředkováno ani zabezpečena rekvalifikace. Nárok v tomto případě vznikl dnem podání žádosti, pokud uchazeč v posledních třech letech předcházejících podání žádosti odpracoval alespoň 12 měsíců.

Do této doby se započítávalo:

- zaměstnání, péče o dítě do 3 let věku nebo osobní celodenní péče o dítě vyžadující mimořádnou péči (podle vyjádření posudkového lékaře) nebo o osobu blízkou převážně nebo úplně bezmocnou,
- doba evidence úřadu práce či pobírání invalidního nebo vdovského důchodu,
- doby, kdy byl uchazeč v pracovní neschopnosti a měl nárok na dávky nemocenského pojištění,
- studium,
- příprava na povolání u občanů se změněnou pracovní schopností,
- výkon vojenské základní nebo náhradní služby,
- výkon vazby nebo trestu odnětí svobody.

Nárok neměli občané, kteří splňovali podmínky pro přiznání starobního nebo invalidního důchodu, osoby pobírající nemocenské dávky, osoby, které bez závažného důvodu odmítly nastoupit do nabízeného zaměstnání nebo rekvalifikaci, osoby, které nespolupracují s úřadem práce při zprostředkování zaměstnání (neúčast na schůzkách), osoby, které v posledních šesti měsících opakovaně bez závažných důvodů ukončily pracovní poměr nebo osoby zdržující se déle než 30 kalendářních dnů v zahraničí. Hmotné zabezpečení se poskytovalo nejdéle 12 měsíců, ale v případě, že se uchazeč účastnil rekvalifikace, náleželo mu hmotné zabezpečení až do skončení rekvalifikace. Výše hmotného zabezpečení se určovala

z průměrného měsíčního čistého výdělku v posledním zaměstnání a to 60 % po dobu prvních šesti měsíců a 50 % po zbývající dobu. Dále byl uchazeč, podle zákona 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, hmotně zabezpečován místním národním výborem věcnými, popř. peněžitými dávkami. Okresní národní výbor mohl těmto občanům poskytnout bezúročnou půjčku. Toto však bylo málo propagováno a většina obyvatel o této možnosti ani nevěděla. Bylo spíše úlohou místního národního výboru ve své obci sledovat občany, kteří potřebovali pomoc z důvodu tíživé sociální situace. Od roku 1991 tato působnost přešla na pověřené obecní úřady.

Po dobu platnosti, od roku 1991 do roku 2004, byl zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, patnáctkrát novelizován. To, co se od roku 1991 doposud nezměnilo je, že nárok na podporu vznikne v případě, že uchazeč v posledních 3 letech odpracoval nebo splňuje podmínky náhradní doby, alespoň 12 měsíců. Novelizace se týkaly např. poskytování podpory až po vyčerpání odstupného, pokud bylo uchazeči o zaměstnání poskytnuto, vztahu k uprchlíkům, pracovněprávních vztahů – zaměstnávání občanů se změněnou pracovní schopností, zaměstnávání cizinců; jako náhradní doba pro nárok na hmotné zabezpečení byla započítána i péče o osobu blízkou starší 80 let a částečně bezmocnou. Podstatnou změnou pro nezaměstnané bylo zkrácení podpůrní doby (doba pobírání hmotného zabezpečení) z dvanácti na šest měsíců, v případě rekvalifikace až do konce rekvalifikace. Novelizace reagovaly na vývoj společnosti.

Dne 1.10.2004 vešel v platnost nový zákon o zaměstnanosti, a to zákon č. 435/2004 Sb., který od té doby do dnešního dne prošel devětadvaceti novelizacemi. Poslední změny proběhly k 1.1.2010. Hlavním impulsem pro změnu zákona o zaměstnanosti v roce 2004 byl vstup České republiky do Evropské unie dne 1.5.2004 a nutnost upravit legislativu v souladu s právem Evropských společenství. Bylo potřeba reagovat na vznik agentur práce, vstup zahraniční pracovní síly na náš trh, stejně jako zabezpečení obyvatel EU, kteří začali v České republice pracovat a jejich rodinných příslušníků. Podpora v nezaměstnanosti byla věkově rozlišena. Uchazeči o zaměstnání ve věku do 50 let pobírali podporu po dobu 6 měsíců, uchazeči ve věku do 50 do 55 let pobírali podporu 9 měsíců, pokud doložili dobu zaměstnání s účastí na důchodovém pojištění alespoň 25 let, a uchazečům starším 55 let byla podpora vyplácena 12 měsíců, pokud doložili dobu zaměstnání s účastí na důchodovém pojištění alespoň 30 let. V případě, že občan ve věku 50 – 55 let nedoložil dobu zaměstnání v délce 25 let nejpozději do 1 měsíce od zaevidování u úřadu

práce, byla mu podpora přiznána po dobu 6 měsíců a obdobně, pokud občan starší 55 let doložil pouze 25 odpracovaných let, pobíral podporu v nezaměstnanosti 9 měsíců, pokud nedoložil alespoň 25 let, pobíral podporu 6 měsíců. V případě, že uchazeč do 6 měsíců od zaevidování doložil odpracovaná léta, byla mu podpora zpětně dopočtena. Výše podpory v nezaměstnanosti činila 50 % průměrné čisté mzdy z posledního zaměstnání, popř. vyměřovacího základu, po zbytek podpůrní doby 45 % a v případě rekvalifikace 60 % průměrné čisté mzdy, popř. vyměřovacího základu. U osob, které pečovaly o osobu blízkou, u studentů či osob samostatně výdělečně činných, které podle daňového přiznání neměly zisk z této činnosti nebo osob, které nemohly doložit podklady pro výpočet podpory, byla podpora počítána z částky životního minima určené pro osoby starší 26 let. Maximální výše podpory v nezaměstnanosti byla stanovena na 2,5 násobek, a podpory při rekvalifikaci na 2,8 násobek částky životního minima pro osobu nad 26 let věku. Na podporu nevznikl nárok uchazeči, který měl, a jelikož tato podmínka platí dodnes, tak i má, nárok na výsluhový příspěvek nebo na příspěvek za službu podle zvláštních právních předpisů a tento příspěvek je vyšší než by byla přiznaná podpora. Pokud je příspěvek nižší, má uchazeč nárok na výplatu rozdílu mezi příspěvkem a nárokovanou podporou v nezaměstnanosti respektive při rekvalifikaci.

3.4 Dávky sociální péče v letech 1991 - 2006

Dávky sociální péče spolu se sociálními službami tvořily, v uvedeném období, systém sociální péče v České republice. Patřily sem nejen dávky pro osoby s nedostatečným příjmem, nezaměstnané, osoby společensky nepřizpůsobivé, ale také osoby zdravotně postižené s pestrým rejstříkem příspěvků (příspěvek na bezbariérovou úpravu bytu, na provoz motorového vozidla, na rekreaci dětí důchodce, na opatření zvláštních pomůcek, na pořízení základního vybavení dítěte atd.). Diplomová práce je zaměřena na pomoc nezaměstnaným, proto se dále budu věnovat dávkám určeným pro tuto cílovou skupinu. Dávky sociální péče vyplácely pověřené obecní úřady (některé dávky – především pro zdravotně postižené občany - byly v kompetenci okresních úřadů, po zrušení okresních úřadů od 1.1.2003 přešly tyto kompetence na obecní úřady s rozšířenou působností).

Rozdělení dávek:

Obligatorní dávky (nárokové) – v § 94 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, je tato dávka popsána jako dávka, na kterou vzniká nárok dnem, kdy je splněna

poslední z podmínek pro nárok. Tzn., že tyto dávky byly podmíněny sociální potřebností žadatele a společně posuzovaných osob podle zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů. Sociální potřebnost byla, podle § 1 uvedeného zákona, stanovena výší příjmu. Pokud příjem žadatele o dávku nebo společně posuzovaných osob nedosahoval výše životního minima těchto osob a ony si jej nemohly zvýšit vlastním přičiněním, především vlastní prací, vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, věku nebo z jiných závažných důvodů, byly považovány za sociálně potřebné. Možnost zvýšit si příjem se nezkoumala u osob starších 65 let, u poživatelů starobního nebo plného invalidního důchodu, u nezaopatřených dětí, u rodiče pečujícího o dítě do čtyř let, popř. o tři děti, z nichž alespoň jedno bylo mladší 10 let a ostatní ve věku do 15 let nebo o dítě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči (rozhodnutím posudkového lékaře). Při posuzování příjmu se přihlíželo také ke zdravotnímu stavu žadatele a společně posuzovaných osob. Pokud některá osoba doložila potvrzením odborného lékaře nutnost dietního stravování (např. diabetici, občané po operaci žaludku atd.) byla u této osoby navýšena částka životního minima, určená na výživu o 500,-Kč, od r. 1994 o 600,- Kč a od r. 2003 byla částka navýšení stanovena prováděcí vyhláškou MPSV podle druhu diety. Podobně bylo postupováno u držitelů průkazu ZTP/P (zdravotně tělesně postižený občan, který potřebuje asistenci průvodce), kdy byla navyšována částka životního minima určená na zajištění nezbytných nákladů na domácnost o 500,- Kč, od r. 1994 o 600,- Kč, nejvýše však dvěma osobám, i když bylo v domácnosti držitelů uvedených průkazů více. Podle § 1 odst. 4 zákona 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů, se posuzoval čistý příjem osoby (osob) v daném měsíci, kdy byla uplatněna žádost o dávku, ale přihlíželo se k příjmu za posledních šest měsíců (např. k tomu, zda osoba obdržela odstupné) – zda došlo k takovému poklesu příjmu, že nadále není možné uhrazovat z něj základní životní potřeby. Postupovalo se tak, že se sečetl příjem žadatele, popř. osob s ním společně posuzovaných (např. rodiče a nezaopatřené děti), sečetly se částky životního minima jednotlivých osob a rozdíl mezi příjmem a životním minimem byl výslednou dávkou. Při každé změně příjmu se dávka aktuálně přepočítávala. Pokud měl občan vyšší odůvodněné náklady na zajištění základních životních potřeb, které nebyl schopen uhradit vlastním přičiněním, mohl být považován za sociálně potřebného, i když jeho příjem, popř. příjem společně posuzovaných osob, přesahoval životní minimum této osoby, popř. osob. Za příjem se považovala čistá mzda, příjem samostatně výdělečně činných osob po odečtení nákladů, dávky nemocenského a důchodového pojištění, výživné nezaopatřeného dítěte, výživné poskytované rodiči, peněžitá pomoc

v mateřství, příjem z pronájmu, dávky státní sociální podpory – přídavek na dítě, sociální příspěvek (kromě části vyplácené z důvodu zdravotního stavu), příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek atd. Aby vznikl nárok na dávku sociální péče, musel žadatel, popř. společně posuzované osoby, uplatnit nárok na veškeré dávky, na které mu mohl vzniknout nárok (dávky nemocenského a důchodového pojištění, výživné, příspěvek na výživu, dávky státní sociální podpory atd.). Příjem však nebyl jediným kritériem pro nárok na dávku sociální péče. Posuzovaly se také sociální a majetkové poměry osob. Jestliže bylo možné díky těmto poměrům si zajistit příjem např. uplatněním pohledávek, pronájmem části nevyužité nemovitosti, prodejem majetku, který není nezbytný pro život (nevztahovalo se na nemovitost sloužící k trvalému bydlení), nepovažoval se občan a s ním společně posuzované osoby za sociálně potřebné. Zároveň nebyl za sociálně potřebného uznán ten, kdo nebyl evidován úřadem práce jako uchazeč o zaměstnání, nebyl v pracovním poměru nebo nevykonával samostatnou výdělečnou činnost nebo ten, s nímž byl ukončen pracovní poměr pro hrubé porušení pracovní kázně, popř. ten, kdo na vlastní žádost ukončil pracovní poměr bez závažného důvodu a nadále si tak mohl zajistit příjem vlastní prací. Aby vznikl nárok na dávku, musely být všechny společně posuzované osoby uznány za sociálně potřebné. Pokud tuto podmínku všechny osoby nesplnily, bylo možné poskytnout ostatním osobám, které byly považovány za sociálně potřebné, fakultativní dávku podle § 8 písmene a) zákona 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti (viz. níže). Důležitým krokem bylo stanovení okruhu společně posuzovaných osob. Společně posuzovaní byli rodiče a jejich nezaopatřené děti nebo nezaopatřené děti svěřené do péče rozhodnutím příslušného orgánu. Dále byli společně posuzovaní manželé nebo druh a družka, pokud spolu žili ve společné domácnosti nejméně po dobu tří měsíců. Stejný trvalý pobyt druhu a družky nebyl podstatný, přihlíželo se ke skutečnému stavu. Zletilé děti se nezapočítávaly do okruhu společně posuzovaných osob s rodiči a docházelo tak k situacím, kdy byly úřadem práce evidovány všechny osoby (např. rodiče a jejich dvě zletilé děti), které spolu vedly domácnost. Rodiče pobírali dávku pro sebe a každé zletilé dítě pobíralo dávku samo za sebe. Stejně tak se nepřihlíželo k tomu, že zletilé děti žijí u rodičů, jejichž příjem byl nadstandardní. Byla však zohledňována povinnost všech společně bydlících osob podílet se na nákladech na domácnost. Po dobu pobytu osoby v cizině dávky sociální péče oprávněnému nenáležely. Dávky byly většinou vypláceny v peněžité formě. V případě, že nebylo zaručeno použití dávky k určenému účelu, tedy zajištění základních životních potřeb, mohla být poskytnuta formou věcné dávky (nákup potravin, oblečení, úhrada za stravování ve školní jídelně). Příslušným

orgánem k poskytování dávek sociální péče byly pověřené obecní úřady příslušné podle místa trvalého pobytu žadatele. Obligatorní dávky sociální péče se vyplácely v aktuálním měsíci (v březnu se vyplácela dávka za březen). Pokud vznikl nárok na dávku, byla vyplácena od měsíce podání žádosti. Zpětně se dávky nevyplácely.

Fakultativní (nenárokové) – podle § 94 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, je to dávka, na kterou vzniká nárok rozhodnutím příslušného orgánu. Jednalo se např. o jednorázovou dávku na zakoupení oblečení pro nezaopatřené dítě, na úhradu lyžařského výcvikového kurzu nezaopatřeného dítěte, na nákup palivového dříví, ale také dávka při nedostatečném příjmu podle § 8 písmene a) zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů. Osobám, které nesplňovaly podmínku sociální potřebnosti, mohla být poskytnuta dávka při nedostatečném příjmu podle § 8 písmene a) zákona 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů. Tuto dávku bylo možné přiznat osobám, kterým by mohla hrozit vážná újma na zdraví. Šlo především o osoby, které se vyhýbaly práci, utrpěly úraz nebo onemocněly, ale neměly nárok na dávky nemocenského pojištění. Další skupinou byly společně posuzované osoby, z nichž některá nesplňovala podmínku sociální potřebnosti (např. byla sankčně vyřazena z evidence úřadu práce). Specifickou skupinou, které mohla být tato fakultativní dávka poskytnuta byly nezletilí občané bez trvalého pobytu na území České republiky (nezletilí uprchlíci, děti uprchlíků). Fakultativní dávky byly poskytovány i občanům, kteří byli uznáni sociálně potřebnými, pobírali dávky sociální péče podle § 4 zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů, ale nebyli schopni z běžného příjmu uhradit mimořádné jednorázové výdaje. Jednalo se o jednorázové peněžité a věcné dávky rodičům nezaopatřených dětí, těhotným ženám a nezaopatřeným dětem podle § 23 prováděcí vyhlášky MPSV č. 182/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, k zákonu o sociálním zabezpečení. Dávka mohla být přiznána také osobám, jejichž příjem byl nepatrně vyšší (posouzení výše příjmu bylo v kompetenci příslušného orgánu) než životní minimum všech společně posuzovaných osob, ale vzniklý mimořádný jednorázový výdaj nebyly schopny z běžného příjmu uhradit. Občané si mohli žádat např. o příspěvek na základní vybavičku pro očekávané dítě, školní potřeby, úhradu mimoškolních aktivit dětí, školy v přírodě, lyžařského výcvikového kurzu, ale také na otop atd. Tato dávka mohla být poskytnuta i několikrát během kalendářního roku (o četnosti rozhodoval příslušný pověřený obecní úřad) a to formou peněžité dávky nejvýše do částky 15 000,-Kč nebo formou věcné

dávky do výše 8 000,-Kč, ve výjimečných případech do výše 15 000,-Kč. Občané museli po obdržení peněžité dávky ve stanovené lhůtě předložit doklad o jejím využití. Fakultativní dávky byly vypláceny bezodkladně.

3.5 Životní minimum v letech 1991 - 2006

V zákoně č. 463/1991 Sb., o životním minimu, který vešel v platnost dne 29.11.1991 je životní minimum definováno jako „společensky uznaná minimální hranice příjmů občana pod níž nastává stav hmotné nouze“. Stanovuje výši nezbytných finančních prostředků k zajištění základních životních potřeb a plní funkci posouzení příjmové nedostatečnosti pro potřeby sociální ochrany občanů. Životní minimum se od 29.11.1991 do 31.12.2006 skládalo ze dvou částí a to částky potřebné na zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a částky potřebné k zajištění nezbytných nákladů na domácnost. Zákon o životním minimu také stanovil, že se započítává příjem posuzované osoby a manžela (manželky), u rodičů s nezaopatřenými dětmi příjmy rodičů i nezaopatřených dětí. Zároveň vymezil, co se považuje za příjem a co ne. Započítatelným příjmem byly např. příjmy z výdělečné činnosti po odčtení daní, rodičovský příspěvek, státní vyrovnávací příspěvek, dávky nemocenského a důchodového zabezpečení, hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání, výživné, příspěvek na výživu, dávky sociální péče atd. Naopak se za příjem nepovažovaly dávky státní sociální podpory poskytované vzhledem ke zdravotnímu stavu, prospěchové stipendium, zvýšení důchodu pro bezmocnost atd. Od 1.6.2006 jsou v rámci částek životního minima společně posuzovanými osobami také registrovaní partneři, což legislativně stanovil zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Částky životního minima byly průběžně upravovány nařízením vlády podle vývoje spotřebitelských cen s ohledem na zachování jejich reálné hodnoty. Až do roku 2001 bylo životní minimum zvyšováno vždy, když od poslední úpravy částek životního minima vzrostly spotřebitelské ceny alespoň o 5 %. Od roku 2001 bylo životní minimum zvyšováno vždy k 1. lednu podle skutečného růstu spotřebitelských cen a v případě vysokého nárůstu spotřebitelských cen alespoň od 10 % mohla vláda zvýšit životní minimum i mimo stanovený termín. V případě, že byla inflace nižší než 2 %, nemuselo být životní minimum v pravidelném termínu zvýšeno (zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů).

3.6 Hmotné zabezpečení uchazečů od 1.1.2007

Od 1.1.2007 není maximální výše podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci vypočítávána z životního minima, ale z průměrné čisté mzdy v národním hospodářství za 1. – 3. čtvrtletí v předcházejícím kalendářním roce, kterou zveřejňuje Český statistický úřad. Maximální výše podpory v nezaměstnanosti činí 0,58 násobek a podpory při rekvalifikaci 0,65 násobek průměrné mzdy v národním hospodářství. Taktéž u výpočtu podpory v případě, že uchazeč bez vlastního zavinění nemůže doložit mzdu nebo nelze mzdu stanovit se vychází z násobků průměrné mzdy v národním hospodářství a to následovně: první 3 měsíce 0,12 násobek, po zbytek podpůrní doby 0,11 násobek a u podpory při rekvalifikaci se vychází z 0,14 násobku této mzdy.

Od 1.1.2009 došlo k výraznějším změnám, jež se dotkly uchazečů o zaměstnání citelněji. Bylo zrušeno započítání studia jako náhradní doby pro nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci. To znamená, že absolventi nemají nárok na podporu, pokud nesplňují podmínku odpracování 12 měsíců v posledních 3 letech. Dále se zkrátila doba poskytování podpory a to na 5 měsíců pro uchazeče ve věku do 50 let, na 8 měsíců pro osoby ve věku 50 – 55 let a 11 měsíců pro uchazeče starší 55 let. Výše podpory v nezaměstnanosti činí po dobu prvních dvou měsíců 65 % průměrné čisté mzdy z posledního zaměstnání, po dobu dalších dvou měsíců 50 % a po zbytek podpůrní doby 45 % průměrné čisté mzdy z posledního zaměstnání. Podpora při rekvalifikaci činí 60 % této mzdy. Začalo se také postihovat opakované ukončení pracovního poměru v posledních 6 měsících sjednaného úřadem práce a to tím, že takový uchazeč nemá nárok na podporu, zpřísnily se kontroly nelegálního zaměstnávání atd.

Nezaměstnaní občané, jejichž příjem je nedostatečný se obracejí o další pomoc na odbory sociálních věcí na pověřených obecních nebo městských úřadech či na úřadech s rozšířenou působností, kde žádají o další sociální dávky.

3.7 Dávky pomoci v hmotné nouzi od 1.1.2007

Dnem 1.1.2007 vešly v platnost nové právní předpisy vztahující se k sociálním dávkám pro nezaměstnané a občany s nízkými příjmy. Došlo k výrazným změnám, které stanovil zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Tyto legislativní změny měly přispět k odbourání neadresnosti sociálních

dávek a zamezit jejich zneužívání. Byl také zaveden jednotný počítačový systém „OK nouze“ a systém jednotných tiskopisů pro celou Českou republiku. Zároveň bylo zprovozněno počítačové napojení na úřady práce, odbory státní sociální podpory, okresní správy sociálního zabezpečení i Českou správu sociálního zabezpečení. Nedochází tak k duplicitě vyplácených prostředků, protože všechny informace jsou aktuálně k dispozici pomocí internetového napojení sociálního programu „OK nouze“. Nadále existují dávky obligatorní a fakultativní, všechny jsou však podmíněny stavem hmotné nouze u žadatele, popř. společně posuzovaných osob. Specifikaci hmotné nouze formuluje § 2 a § 3 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Dávky pomoci v hmotné nouzi vyplácejí pověřené obecní úřady a obecní úřady s rozšířenou působností (pouze fakultativní dávku - mimořádnou okamžitou pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví poskytují jen obecní úřady s rozšířenou působností).

Obligatorní dávky – tyto dávky pomoci v hmotné nouzi byly specifikovány a dostaly konkrétní název - příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. Příspěvek na živobytí je vyplácen v aktuálním měsíci (v březnu se vyplácí březnová dávka), doplatek na bydlení je vyplácen zpětně (v březnu se vyplácí doplatek na bydlení za únor). Pokud vznikne nárok na dávku je vyplácena od měsíce podání žádosti, zpětně nelze příspěvek na živobytí ani doplatek na bydlení vyplácet. Nárok je posuzován podle situace žadatele a s ním společně posuzovaných osob – zkoumá se, zda jsou osobami v hmotné nouzi. V hmotné nouzi se podle zákona 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, nachází osoba, jejíž příjem, a příjem s ní společně posuzovaných osob, po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částek životního minima těchto osob. Stejně jako v předchozím období se přihlíží k odůvodněným zvýšeným nákladům na bydlení. V hmotné nouzi není osoba, která není v pracovním poměru, není osobou samostatně výdělečně činnou nebo osobou spolupracující, není evidována jako uchazeč o zaměstnání úřadem práce, nesnaží se zvýšit si příjem vlastním přičiněním, neplní povinnosti zákonného zástupce dítěte, je ve výkonu trestu nebo je celoročně umístěna v ústavu sociální péče. Pokud však hrozí vážná újma na zdraví, je možné i tyto osoby uznat za osoby v hmotné nouzi. Zásadní změnou je určování okruhu společně posuzovaných osob. Pro účely výpočtu příspěvku na živobytí se započítávají, podle § 4 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů:

- rodiče a nezletilé nezaopatřené děti (jedná se i o děti svěřené do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu nebo děti v pěstounské péči),
- manželé,
- rodiče a nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené,
- rodiče a zletilé děti, které spolu s rodiči užívají byt,
- jiné osoby užívající společně byt, pokud tyto osoby písemně neprohlásí, že společně byt neužívají.

Pokud v domácnosti bydlí rodiče s nezaopatřeným dítětem a zároveň jejich zletilé dítě se svou rodinou, jsou posuzováni jako dva okruhy – každá rodina zvlášť. Jedná-li se však o domácnost, kde bydlí manželé a jejich zletilá dcera (syn) se svým dítětem – samoživitel/ka, jsou posuzováni všichni dohromady. Tato úprava je velmi necitlivá k rodičům samoživitelům, jelikož jsou jejich rodiče povinni živit je i jejich dítě, popř. děti. V případě, že žadatel prokáže, že některá osoba s ním společně posuzovaná neužívá stejný byt (např. doložení nájemní smlouvy zletilého dítěte, které dlouhodobě pracuje a žije jinde), je možné tuto osobu z okruhu společně posuzovaných osob vyloučit. Pro účely doplatku na bydlení jsou posuzovány společně všechny osoby trvale hlášené v domácnosti žadatele. Jako příjem se, podle § 9 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a § 6 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, započítává 70 % z čisté mzdy, 80 % z náhrady mzdy za prvních 14 dnů pracovní neschopnosti, z nemocenských dávek a podpory v nezaměstnanosti, popř. podpory při rekvalifikaci a 100 % z ostatních příjmů (výživné, příjem z pronájmu, plnění pojistného pro případ dožití určitého věku, přídatky na děti atd.). Příjem se zjišťuje za tři měsíce předcházející měsíci podání žádosti o příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení. Pokud však v měsíci podání žádosti podstatně poklesl žadateli a společně posuzovaným osobám příjem (cca o 50 % oproti posuzovanému období předešlých tří kalendářních měsíců), je možné posuzovat pouze příjem v tomto měsíci. Všechny společně posuzované osoby jsou povinny vyvíjet snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním, což znamená především vlastní prací, uplatněním pohledávek nebo uplatněním žádostí o dávky státní sociální podpory, dávky nemocenského a důchodového zabezpečení. Dále prodejem nemovitostí, které nevyužívají k trvalému bydlení – tato možnost není vyžadována po dobu pobírání nemocenských dávek, podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci. V ostatních případech je pro-

dej vyžadován po uplynutí tří měsíců pobírání dávky pomoci v hmotné nouzi. Samozřejmě se přihlíží i k lokalitě, v níž se nemovitost nachází, protože v některých vesnicích nemají lidé možnost nepoužívanou nemovitost prodat pro nezáměr. Snahou je tedy již předložení nabídky realitní kanceláři. Prodej movitého majetku je požadován po uplynutí šesti měsíců. Dále je po šesti měsících pobírání dávky požadováno zrušení stavebního spoření (pokud je některá ze společně posuzovaných osob má uzavřené). Pokud má osoba (osoby) na účtu stavebního spoření částku vyšší než je desetinásobek částky životního minima všech společně posuzovaných osob je požadováno zrušení tohoto spoření ihned. Hlavní aktivitou je však především hledání zaměstnání. Klienti jsou povinni předkládat potvrzení, že se ve firmách zajímají o získání zaměstnání. Je možné využít služeb agentur práce, internetu atd. Existují výjimky, kdy se nepřihlíží ke zvýšení příjmu vlastním přičiněním, což je zakotveno v § 11 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o nezaopatřené děti, poživatele starobního důchodu, osoby starší 68 let (do 31.12.2009 osoby starší 65 let), rodiče, který pečuje o dítě do čtyř let věku nebo i o dítě starší, které je těžce zdravotně postižené a vyžaduje mimořádnou péči (podle rozhodnutí posudkového lékaře), pečující o osoby závislé na péči ve II., III. nebo IV. stupni závislosti na péči (podle rozhodnutí posudkového lékaře) nebo osoby v dočasné pracovní neschopnosti. Další aktivitou, která měla pomoci začlenění nezaměstnaných na trh práce a zabránění jejich sociálnímu vyloučení, bylo vypracovávání aktivizačního plánu (plánů), který sociální pracovníci vypracovávali s klienty, jež pobírali příspěvek na živobytí déle než 6 měsíců. Pokud měl klient zájem, mohl být plán vypracován dříve. Plán obsahoval kroky směřující k řešení hmotné nouze klienta. Jednalo se např. o návštěvy vybraných firem za účelem poptávky zaměstnání, reakce na inzeráty nabízející zaměstnání, účast na rekvalifikačních kurzech atd. Tato povinnost byla od 1.1.2009 zrušena a následně převedena do kompetencí úřadu práce, který s klientem vypracovává individuální akční plán, jehož náplň je totožná s výše uvedeným aktivizačním plánem. V původním znění zákona o pomoci v hmotné nouzi bylo také zakotveno, že pokud klient pobírá příspěvek na živobytí déle než jeden rok, bude mu po uplynutí této lhůty příspěvek zvýšen o 600,-Kč. K tomuto kroku však nikdy nedošlo, jelikož § 31 zmíněného zákona, který toto ukládal, byl k 1.1.2008 zrušen z důvodu svého demotivačního charakteru, kdy by byli zvýhodněni dlouhodobě nezaměstnaní občané a nic by je nevedlo ke snaze uplatnit se na trhu práce. Příspěvek na živobytí je rozdílem mezi částkou živobytí osoby (společně posuzovaných osob) a jeho (jejich)

příjmem. Částka živobytí, podle § 24 zákona č. 111/2010 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, činí:

- u nezaopatřeného dítěte částku životního minima,
- u ostatních osob, u nichž se nezkoumá snaha zvýšení příjmu částku existenčního minima zvýšenou o polovinu částky rozdílu mezi životním a existenčním minimem,
- u osob, které dluží na výživném pro nezletilé dítě více než trojnásobek soudem stanoveného výživného je částka živobytí rovna existenčnímu minimu (netýká se osob, kterým vznikl dluh na výživném až po podání žádosti o příspěvek na živobytí v důsledku nedostatečného příjmu, a které podaly soudu návrh na snížení výživného),
- u osob, které pobírají příspěvek na živobytí déle než 6 měsíců a nevykonávají dobrovolnickou nebo veřejnou službu (viz níže) ve stanoveném rozsahu je částka živobytí ve výši existenčního minima,
- u osob vykonávajících dobrovolnickou nebo veřejnou službu v rozsahu nejméně 30 hodin měsíčně činí částka živobytí částku existenčního minima zvýšenou o polovinu rozdílu mezi částkou životního a existenčního minima. Toto platí také u osob, které pracují, začaly pracovat, našly si lépe placenou práci nebo osob evidovaných úřadem práce, které se prokazatelně snaží práci najít.

Částku živobytí lze zvýšit také u osob, které hledají zaměstnání a v souvislosti s tím mají zvýšené náklady (jízdenky, korespondence, telefon – musí doložit), a to o 300,-Kč. Dále u osob, které ze zdravotních důvodů musí dodržovat nákladnou dietu. Zde je nutné potvrzení odborného lékaře. Částka živobytí se zvyšuje podle druhu diety, což je stanoveno v § 3 vyhlášky č. 504/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Od 1.1.2009 byl zaveden institut tzv. veřejné služby. Jedná se o pomoc obci, kde má žadatel, popř. společně posuzované osoby trvalý pobyt, ale v případě zájmu jiné obce může být tato služba vykonávána jinde. Osoby, s nimiž obec uzavře smlouvu o veřejné službě, pracují pro obec v rozsahu alespoň 20 nebo 30 hodin. Za tuto práci nenáleží odměna, ale osobám vykonávajícím veřejnou službu se zvyšuje dávka podle počtu odpracovaných hodin, které obec na dotaz odboru sociálních věcí potvrdí. Obec osoby pojistí pro případ škody na majetku nebo na zdraví, kterou by osoba mohla způsobit nebo, která by jí mohla být způsobena. Osoby vykonávající veřejnou službu např. udržují pořádek v obci, starají se o zeleň, odklízejí sněh atd. Osoba, která pobí-

rá dávku méně než šest měsíců a nevykonává veřejnou službu ani neprokazuje žádnou aktivitu v hledání zaměstnání pobírá dávku ve výši 2 905,-Kč měsíčně, po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky klesne dávka na 2 020,-Kč měsíčně. Osoba vykonávající veřejnou službu a dokládající snahu najít si zaměstnání dostává dávku 3 679,-Kč měsíčně. Obce však nemají ze zákona povinnost veřejnou službu organizovat. Klienta by o veřejné službě a o snížení dávky, v případě pobírání déle než šest měsíců a nevykonávání veřejné služby, měl poučit sociální pracovník ihned při podání žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi.

Doplatek na bydlení

Osoba, již vznikne nárok na příspěvek na živobytí, a je zároveň vlastníkem nebo nájemcem bytu, v němž žije, si může na sociálním odboru požádat o další, již zmíněnou dávku, již je doplatek na bydlení. Je to dávka určená osobám užívajícím byt, který vlastní nebo k němu mají platnou nájemní smlouvu a tento byt se nachází v obci, kde mají posuzované osoby trvalý pobyt. Další podmínkou je odborem státní sociální podpory přiznaný příspěvek na bydlení. V případech hodných zvláštního zřetele (ubytovna, podnájem, nájem bez trvalého pobytu atd.) lze přiznat doplatek na bydlení i osobě, která nemá nárok na příspěvek na bydlení. Na rozdíl od příspěvku na živobytí se u doplatku na bydlení posuzuje příjem všech trvale hlášených osob. Pro vyhodnocení nároku musí klienti předkládat dokumenty dokazující úhradu nákladů spojených s bydlením (inkaso, otop, odvoz komunálního odpadu, nájem atd.). Bere se ohled také na velikost bytu. Výše doplatku na bydlení za kalendářní měsíc je, podle § 35 zákona 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, rozdílem mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení za kalendářní měsíc, sníženou o příspěvek na bydlení za předchozí měsíc a částkou, o kterou příjem společně posuzovaných osob zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje částku živobytí těchto osob.

Fakultativní dávky – tyto dávky jsou od 1.1.2007 vedeny jako mimořádná okamžitá pomoc. Jedná se o několik příspěvků určených nejen osobám v hmotné nouzi, ale i občanům, kterým jejich běžný příjem nedovoluje úhradu mimořádného výdaje. Jsou to: mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nezbytných nebo odůvodněných nákladů, mimořádná okamžitá pomoc z důvodu postižení vážnou mimořádnou událostí, mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nezbytného jednorázového výdaje, mimořádná okamžitá pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví. Mimořádná okamžitá pomoc se vyplácí bezodkladně. Zneužití dávek je zabezpečeno prostřednictvím počítačového programu, kdy si každý sociální pracovník

může před přiznáním dávky ověřit, zda žadatel nežádal o mimořádnou okamžitou pomoc např. při ztrátě osobních dokladů již na více úřadech v České republice.

Dávky pomoci v hmotné nouzi, ať už obligatorní nebo fakultativní je možno vyplácet v peněžité nebo věcné formě, v odůvodněných případech formou poukázek na nákup potravin, nejvýše však ve výši 30 % celkové částky dávky. O způsobu výplaty rozhoduje příslušný odbor sociálních věcí. Z výše uvedených skutečností je patrné, že legislativa radikálně zamezuje zneužívání sociálních dávek, ale zároveň neopouští myšlenku sociálního státu.

3.8 Životní minimum od 1.1.2007

Zásadní změnu v oblasti životního minima a jeho návaznosti na sociální dávky znamenal zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Jak je z názvu patrné, došlo ke stanovení dvou částek, a to:

- životní minimum – „minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb“ (§ 1),
- existenční minimum – „minimální hranice peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb umožňující přežít“ (§ 1). Nelze je praktikovat u nezaopatřených dětí, poživatelů starobního důchodu, u osob plně invalidních a osob starších 68 let (do 31.12.2009 byla věková hranice 65 let). Výše existenčního minima je 2 020,- Kč (§ 5).

Životní a existenční minimum je rozhodující veličinou v agendě dávek pomoci v hmotné nouzi, které jsou určeny osobám, které si nejsou schopny zabezpečit příjem v dostačující míře k zajištění základních životních potřeb. Jedná se především o občany v tíživé finanční situaci způsobené nezaměstnaností, společenskou nepřizpůsobivostí či jiným faktorem souvisejícím s poklesem příjmu (invalidita, mateřská dovolená atd.). Podmínky pro nárok a poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006. Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Existenční minimum slouží jako motivační faktor pro dospělé osoby nacházející se v hmotné nouzi. Částka životního minima je konečná, neskládá se z částky na výživu a částky na domácnost jako to bylo v předcházejících letech. Náklady na bydlení jsou řešeny formou příspěvku na bydlení, který poskytují odbo-

ry státní sociální podpory úřadů práce a následně je možné požádat sociální odbor o doplatek na bydlení.

Ke zvýšení částek životního minima může, podle § 9 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, dojít nařízením vlády v pravidelném termínu od 1. ledna, jestliže stoupnou náklady na zajištění výživy a základních životních potřeb v návaznosti na růst spotřebitelských cen ve stanoveném období alespoň o 5 % (růst cen zjišťuje Český statistický úřad). Ke zvýšení může vláda přistoupit i v mimořádném termínu, ne pouze od 1. ledna.

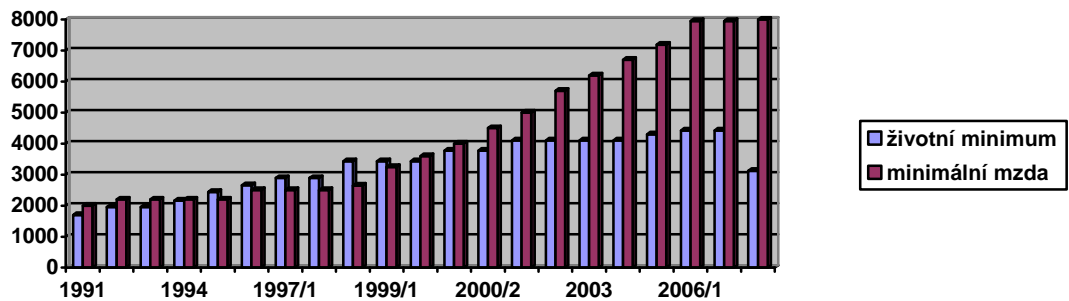
Pro větší přehlednost uvádím vývoj životního minima pro jednotlivce a vývoj minimální mzdy v ČR od roku 1991 do roku 2007 v tabulce a následně pomocí grafu. Částka životního minima v letech 1991 až 2006 byla součtem částky na zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a částky na zajištění nezbytných nákladů na domácnost. Od roku 2007 je to jedna pevná částka. Minimální mzdu uvádím, aby bylo patrné, jak vysoké byly částky životního minima v porovnání s minimální mzdou, což způsobovalo zneužívání sociálních dávek. Velká část zaměstnavatelů, hlavně na vesnicích a malých městech, zneužívala svého monopolního postavení a svým zaměstnancům vyplácela minimální mzdu (uvedena v hrubém příjmu – před odečtením odvodů), proto si mnozí spočítali, že je finančně výhodnější být nezaměstnaným a pobírat sociální dávky, jejichž výše byla dána životním minimem. Tím institut minimální mzdy pozbyl svou sociálně ochrannou funkci, kdy má být zaměstnanci zaručena minimální výše mzdy. V některých letech, jak je z tabulky patrné, bylo životní minimum vyšší než minimální mzda. Pracující s minimální mzdou v takovém případě mohli požádat o sociální dávky k dorovnání příjmu do výše životního minima, ale ty mohli pobírat i jako nezaměstnaní a mít nakonec stejný příjem, jako když pracují a stát je stejně musel do životního minima doplácet. Situace se začala zlepšovat až od roku 2001, kdy se minimální mzda zvýšila proti životnímu minimu o 900,-Kč.

Tabulka 1: Vývoj životního minima jednotlivce a minimální mzdy v letech 1991 - 2007

Rok	Částka ŽM	Minimální mzda
1991	1 700,- Kč	2 000,- Kč
1992	1 700,- Kč	2 200,-Kč
1993	1 960,- Kč	2 200,-Kč
1994	2 160,- Kč	2 200,-Kč
1995	2 440,- Kč	2 200,-Kč
1996	2 660,- Kč	2 500,-Kč
1997 (do 6/97)	2 890,- Kč	2 500,-Kč
1997 (7 – 12/97)	3 430,- Kč	2 500,-Kč
1998	3 430,- Kč	2 650,-Kč
1999 (1 – 6/99)	3 430,- Kč	3 250,-Kč
1999 (7 – 12/99)	3 430,- Kč	3 600,-Kč
2000	3 770,- Kč	4 000,-Kč
2001	4 100,-Kč	5 000,-Kč
2002	4 100,-Kč	5 700,-Kč
2003	4 100,-Kč	6 200,-Kč
2004	4 100,-Kč	6 700,-Kč
2005	4 300,-Kč	7 185,-Kč
2006 (1 – 6/06)	4 420,-Kč	7 570,-Kč
2006 (7 – 12/06)	4 420,-Kč	7 955,-Kč
2007	3 126,-Kč	8 000,-Kč

Zdroj: sestaveno autorkou podle zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, podle zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění nařízení vlády o minimální mzdě, podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění nařízení vlády o minimální mzdě.

Graf 1: Vývoj životního minima jednotlivce a minimální mzdy v letech 1991 – 2007 v grafu

Zdroj: sestaveno autorkou podle zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, podle zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění nařízení vlády o minimální mzdě, podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění nařízení vlády o minimální mzdě.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkumný problém jsem definovala otázkou: Jaké změny přinesla nová právní úprava v oblasti dávek v nezaměstnanosti a jak je vnímána příjemci dávek a pracovníky, kteří se na výplatě dávek podílejí?

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je:

- Porovnat systémy výplat sociálních dávek v nezaměstnanosti před a po 1.1.2007.
- Zjistit názory příjemců dávek na novou právní úpravu.
- Zjistit, jak reformu vnímají sociální pracovníci.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak hodnotí nové změny v sociálních dávkách pro nezaměstnané, vycházející ze sociální reformy platné od 1.1.2007, klienti pobírající dávky a sociální pracovníci, kteří tyto dávky vyplácejí?

Dílní výzkumné otázky:

- Jak respondenti hodnotí stanovování okruhů společně posuzovaných osob?
- Jak hodnotí započítávání příjmu pouze ve výši 70 %?
- Jak hodnotí povinnost využít stavební spoření a vlastní majetek k zajištění příjmu?
- Jak se dívají na možnost zasloužit si vyšší dávku prací pro obec?
- Jak hodnotí výši sociálních dávek v nezaměstnanosti?
- Jak hodnotí výši životního minima minimální mzdy?
- Jak celkově hodnotí sociální reformu?

4.2 Typ výzkumu

Rozhodla jsem se pro kvalitativní výzkum, jelikož se zaměřuji na zjištění postojů a názorů respondentů, což lze především prostřednictvím osobního kontaktu s dotazovanými. Velkým kladem kvalitativního výzkumu je orientace na člověka.

„V sociálních vědách neexistuje oblast, kde by se neprováděl kvalitativně orientovaný aplikovaný výzkum. Intenzivní zájem o kvalitativní přístupy vznikl jako reakce na jednostranný postoj, který za hodnotný výzkum považoval pouze statistické experimentální nebo observační studie hodnotící měřitelné vlastnosti objektů“ (Hendl, 2005, s. 21).

Úkolem kvalitativního výzkumu je poznávat pohled respondentů na danou problematiku. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu jde o práci s malým počtem respondentů, s nimiž je výzkumník v osobním kontaktu. Je zkoumána problematika, kterou vidí každý respondent ve svém úhlu pohledu. Jde tedy o situace, kdy je tolik názorů, kolik je respondentů a tito se mohou k problematice vyjádřit také v kontextu s dalšími skutečnostmi, které může výzkumník využít.

4.3 Zvolené výzkumné metody

Pro ověření validity a reliability výzkumu jsem použila triangulaci, která zahrnovala následující výzkumné metody a techniky:

- komparativní analýzu,
- analýzu spisové dokumentace,
- polostrukturované interview.

Triangulací se podle Hendl (2005, s. 149) rozumí kombinace různých metod uplatňovaných při zkoumání určitého jevu.

První použitou výzkumnou metodou byla **komparativní analýza** k porovnání legislativního stavu před a po 1.1.2007. Komparace probíhala ve zvolených kategoriích, které vyplynuly ze změn v legislativě vztahující se k sociální reformě.

Další použitou výzkumnou technikou při realizaci výzkumu byla **analýza spisové dokumentace**. Využila jsem dokumentace vedené odborem sociálních věcí ke každému klientovi, abych zjistila dobu evidence u úřadu práce, vzdělání, stav, ale také vývoj výše dávek ve zkoumaných obdobích atd.

Dále jsem se rozhodla pro metodu moderovaného rozhovoru – interview. Podle Miovskeho (2006, s. 155 - 157) je interview jednou z nejobtížnějších a současně nejvýhodnějších metod pro získávání kvalitativních dat. Označuje je jako rozhovor, který je moderovaný a

prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie. Metoda interview nabízí tři základní možnosti, a to interview nestrukturované, polostrukturované a strukturované.

Já jsem zvolila **polostrukturované interview**, kdy jsem si vytvořila okruhy otázek, jejichž prostřednictvím jsem chtěla získat potřebné informace. Tato metoda umožňuje klást otázky v různém pořadí - podle potřeby pořadí upravit, doplnit dalšími otázkami podle vývoje rozhovoru a vést tak rozhovor směrem, který nás povede ke stanovenému cíli.

„U polostrukturovaného interview tedy máme definované tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat. Máme tak určitý stupeň jistoty, že všechna tato témata probrána skutečně budou. Liší se tak obvykle pořadí, drobné nuance ve znění a stylu pokládání otázek apod. Na toto jádro se pak nabaluje množství různých doplňujících témat a otázek, které se tazateli jeví jako smysluplné či vhodně rozšiřující původní zadání...“ (Miovský, 2006, s. 160).

4.4 Výzkumný vzorek

Při výběru výzkumného vzorku jsem využila metodu záměrného výběru. Jednalo se o klienty odboru sociálních věcí, poživatele dávek pomoci v hmotné nouzi a sociální pracovníky, kteří pracují v agendě dávek pomoci v hmotné nouzi. Záměrný výběr jsem zvolila proto, že jsem chtěla do výzkumu zahrnout jednotlivce i rodiny, osoby, které vykonávají veřejnou službu i ty, které tuto službu nevykonávají, ty kdo pobírají dávky několik měsíců nebo několik let. Vybrala jsem osm respondentů. Čtyři z řad klientů odboru sociálních věcí: dva jednotlivce (muže) ve věku 31 a 51 let, ženu ve věku 54 let žijící se zletilou dcerou a otce úplné rodiny ve věku 59 let. Další skupinou respondentů byli čtyři sociální pracovníci. Všechny respondenty velmi dobře znám, ať už jako klienty, s nimiž pracuji a myslím si, že se vzájemně respektujeme nebo jako kolegy, s nimiž úzce spolupracuji. Všechny respondenty jsem poučila o tom, že jde o výzkum, který použiji v diplomové práci, a že si budu všechny informace, které mně poskytnou doslovně zapisovat. Zároveň jsem je ujistila o anonymitě výzkumu. Všichni respondenti mně udělili písemný souhlas, někteří dokonce vyjádřili spokojenost s tím, že byli vybráni zrovna oni. Každého z respondentů jsem nejprve poučila o okruhy otázek - jaká byla situace do konce roku 2006 i jaká je od 1.1.2007, pokud by se jich některá otázka osobně nedotýkala, aby byli informováni.

4.5 Fáze výzkumu

- Příprava projektu – před samotným výzkumem jsem si promyslela problematiku, kterou jsem chtěla zkoumat, výběr výzkumného vzorku, metody sběru dat a jejich vyhodnocení s ohledem na využití výsledků pro praxi.
- Předvýzkum – ze spisové dokumentace sociálního odboru jsem zjišťovala vliv sociální reformy platné od 1.1.2007 na počet klientů a vynaložené finanční prostředky na výplatu sociálních dávek.
- Komparativní analýza – provedla jsem komparativní analýzu dvou právních úprav platných do 31.12.2006 a od 1.1.2007. Komparace probíhala ve stanovených kategoriích, které charakterizují změny v legislativě.
- Analýza spisové dokumentace – prostudovala jsem dokumentaci vybraných respondentů, abych zjistila potřebné údaje (rodinný stav, délku evidence u úřadu práce, vývoj výše dávek, zdravotní stav atd.) a vypracovala jejich případové studie.
- Vlastní interview – rozhovory s respondenty, kteří jsou klienty odboru sociálních věcí, probíhaly v kanceláři odboru sociálních věcí. Klienti toto prostředí dobře znají, docházejí si každý měsíc pro výplatu dávek. Dávky jsou vypláceny v hotovosti, aby byli pracovníci odboru sociálních věcí s klienty v kontaktu, lépe je znali a efektivněji s nimi mohli pracovat. Sociální pracovníky jako další respondenty jsem navštívila v jejich kancelářích.
- Zpracování získaných dat - ke každému respondentovi jsem si připravila záznamový arch, do něhož jsem si zaznamenala údaje o něm (pohlaví, věk, stav, vzdělání, jak dlouho je evidován úřadem práce, bytovou otázku atd.) a průběh rozhovoru jsem se snažila doslovně zapisovat. V záznamovém archu je písemný souhlas každého respondenta s rozhovorem, jeho doslovným písemným záznamem a anonymním použitím pro účely výzkumu, který je součástí diplomové práce. Dále poučení respondenta o tom, že může rozhovor kdykoliv přerušit nebo ukončit. Před samotným rozhovorem jsem seznámila respondenty s tématy, kterých se rozhovor bude týkat a vysvětlila jsem jim pojmy, s nimiž se v rozhovoru setkají. K odpovědím na otázky jsem si dělala poznámky. Značku + (klidná a kladná nonverbální reakce – přikývnutí hlavou) nebo – (záporná, nervózní nonverbální reakce – zbrunátnění, podupávání nohou) podle reakcí respondenta, což jsem si ihned po skončení rozhovoru slovně

zaznamenala. Toto jsem využila ke slovnímu hodnocení respondentů při vypracování případových studií. Získané informace jsem roztřídila do sedmi kategorií podle okruhů otázek, jelikož tyto se obsahově shodovaly.

- Vyhodnocení získaných dat – získané informace jsem následně slovně vyhodnotila.

4.5.1 Předvýzkum

Před vlastním výzkumem jsem na odboru sociálních věcí provedla předvýzkum. Z dostupné spisové dokumentace jsem zjišťovala změny vyvolané sociální reformou od 1.1.2007. Tento postup se mně osvědčil už při vypracovávání bakalářské práce, proto jsem se rozhodla znovu jej využít. Výsledkem bylo zjištění dvou zásadních rozdílů, a to v počtu klientů a vynaložených finančních prostředcích na sociální dávky. „Před 1.1.2007 měl náš odbor v evidenci 300 klientů a po 1.1.2007 tento počet klesl na cca 80“ (Kostelanská, 2008).

Uvedený počet se od té doby zvýšil na cca 100 klientů. Výraznější srovnání je ve finanční rovině. Do 31.12.2006 sociální odbor, kde proběhl výzkum, měsíčně vyplácel přibližně 2 400 000,-Kč. Od 1.1.2007 částka činí cca 240 000,-Kč měsíčně, což je desetkrát méně než v předcházejícím období. Podle těchto údajů je patrné, že sociální reforma znamená výraznou změnu jak v počtu dávek tak v úspoře finančních prostředků ze státního rozpočtu. Toto jsou numerická fakta. Svým výzkumem chci zjistit, jak jsou tyto změny vnímány lidmi, ne čísla.

4.5.2 Komparativní analýza

Pro komparativní analýzu jsem si stanovila sedm kategorií, v nichž se zobrazovaly změny legislativy platné do 31.12.2006 a od 1.1.2007.

Kategorie **společně posuzované osoby:**

Je to oblast, v níž došlo k největším změnám. Do 31.12.2006 byly posuzovány zvláště osoby, které byly svobodné nebo rozvedené, i když bydlely ve společné domácnosti např. se svými rodiči. Jako samostatný okruh byli posuzováni také manželé navzdory tomu, že vedli společnou domácnost se zletilými dětmi. Docházelo tak k situacím, kdy v jedné domácnosti bydleli manželé a jejich dvě zletilé děti, všichni byli evidováni jako uchazeči o zaměstnání a splňovali podmínky pro přiznání dávky sociální péče. Byly jim tedy vypláceny tři dávky – rodiče pobírali dávku dohromady, byli posuzováni jako dvojice a každé

ze zletilých dětí pobíralo dávku pro sebe. V roce 2006 takováto domácnost na dávkách měsíčně pobírala 16 270,-Kč (rodiče 7 430,-Kč a každé zletilé dítě 4 420,-Kč). To byly dostačující prostředky k zajištění základních životních potřeb, pokud se příjemci dávek dovedli přizpůsobit nižší životní úrovni. Dokázali si však spočítat, především na vesnicích, odkud by museli do zaměstnání dojíždět, že pokud by odečetli náklady spojené s cestováním do zaměstnání, náklady na oblečení a stravu, že mnohem výhodnější je, když budou nezaměstnaní s jistým příjmem ze sociálních dávek, popř. si někde nelegálně přivydělat, takže tito lidé byli spokojeni a ještě nabádali své děti k setrvání v evidenci uchazečů o zaměstnání a pobírání dávek sociální péče pro jejich výhodnost. Od 1.1.2007 je stejná rodina posuzována společně, tedy rodiče i jejich zletilé děti tvoří okruh společně posuzovaných osob a pobírají jednu dávku, příspěvek na živobytí, dohromady. Výše dávky pro ně je dnes 10 680,-Kč, což je částka, z níž mohou čtyři dospělí lidé jen těžko důstojně žít. Je určena pouze na překlenutí doby než si nezaměstnaný člověk najde zaměstnání, čímž považují výši dnešních dávek za motivační. Za velmi nešťastné považují zahrnutí do okruhu společně posuzovaných osob rodiče samoživitele s nezaopatřenými dětmi žijící ve společné domácnosti se svými rodiči. Znamená to, že pokud se rodič samoživitel ocitne v evidenci úřadu práce, vyčerpá podporu v nezaměstnanosti nebo na ni nemá nárok, pobírá pouze přídatky na děti, sociální příplatek a výživné (pokud je druhý rodič hradí) a požádá si o dávku pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, jsou s ním společně posuzováni i jeho rodiče. V případě, že mají příjem ze zaměstnání nebo jsou poživateli dávek důchodového zabezpečení, málokdy se stane, že je příspěvek na živobytí vzhledem k výši příjmu přiznán. Rodič samoživitel tak zůstává závislý na příjmu svých rodičů. Z praxe vím, že takovéto soužití se stává velmi problematickým, vyhrocují se rodinné vztahy, protože rodiče (nejstarší generace) vyčítá svému dospělému dítěti situaci, v níž se všichni jeho vinou ocitli.

Kategorie **započítávaný příjem:**

Od 1.1.2007 není již hodnoceno 100 % veškerého příjmu, jak tomu bylo do 31.12.2006, ale 70 % čisté mzdy nebo mzdových nároků vyplácených úřadem práce, 80 % náhrady mzdy za prvních 14 dnů pracovní neschopnosti, podpory v nezaměstnanosti resp. podpory při rekvalifikaci a 100 % ostatních příjmů. Toto považují za motivační krok, protože nezaměstnaný člověk vidí, že se mu vyplatí pracovat a první měsíce dostane ještě příspěvek na živobytí, protože se hodnotí příjem za předcházející tři měsíce, takže se jeho mzda zobrazí

v hodnocení nároku na příspěvek až po dvou měsících v zaměstnání a on tak dostane něco na přilepšenou.

Kategorie **zvýšení příjmu:**

Třetí oblastí, kterou srovnávám je snaha nezaměstnaných o zvýšení příjmu. Základem je zvýšení příjmu vlastní prací, ale pokud ji člověk nemůže najít, je motivací to, že při předložení potvrzení o hledání zaměstnání (odbor, kde proběhl výzkum požaduje od svých klientů minimálně dvě potvrzení měsíčně) se nezaměstnaným zvýší dávka. Velmi diskutovaným aspektem je povinnost zrušení stavebního spoření nejpozději po půlroce pobírání dávky (podle výše naspořené částky), pokud je klient má sjednané. Do 31.12.2006 se vlastnictví stavebního spoření nezkoumalo. Myslím si, že když si člověk v době, kdy pracuje spoří s vidinou získání nebo zlepšení vlastního bydlení, potom firma, kde pracoval, ne jeho vinou skončí, je dobré, že je stanovena alespoň půlroční lhůta na zrušení tohoto spoření, kdy má žadatel možnost najít si nové zaměstnání. Jako klad vidím využití nemovitého nebo movitého majetku, který není důležitý pro život klienta. U nemovitého majetku má klient povinnost prodat nebo pronajmout jej nejpozději 6 měsíců od přiznání dávky, u movitého majetku je lhůta 3 měsíce od začátku přiznání dávky. Před 1.1.2007 nebyla dávka klientovi přiznána, pokud měl nějaký nemovitý nebo movitý majetek, který nepotřeboval k životu.

Kategorie **veřejná služba:**

Největším přínosem je, podle mého mínění, zavedení veřejné služby, což znamená práci pro obec v místě bydliště nebo jinou obec, která má zájem. Veřejná služba před 1.1.2007 neexistovala. Příjemce dávky ji může začít vykonávat od podání žádosti o příspěvek na živobytí a tím si zvýšit příjem. Pokud pobírá dávku déle než šest měsíců a nezačne veřejnou službu vykonávat, sníží se jeho částka živobytí na úroveň existenčního minima. Rozdíl u klienta, který vykonává veřejnou službu a dokládá potvrzení o hledání zaměstnání a pobírá příspěvek ve výši 3 679,- Kč měsíčně a klienta, který tyto aktivity nevyvíjí a pobírá příspěvek na živobytí ve výši 2 020,- Kč měsíčně je patrný a výrazně motivační. I když se najdou i klienti, kteří to nevidí tak jednoznačně a radši se spokojí s částkou o 1.659,-Kč měsíčně nižší. V následujících tabulkách je názorně vidět, jak vysokou dávku pobírá klient, který vykonává veřejnou službu a klient, který tuto službu nevykonává v případě, že je v hmotné nouzi méně či více než šest měsíců.

Tabulka 2: **Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí méně než 6 měsíců**

Okruh společně posuzovaných osob		Nevykonávání veřejné služby	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 20 hodin měsíčně	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 30 hodin měsíčně
1 osoba		3 126,-Kč	3 126,-Kč	3 679,-Kč
Více osob	první dospělá společně posuzovaná osoba	2 880,-Kč	2 880,-Kč	3 310,-Kč
	každá další dospělá společně posuzovaná osoba	2 600,-Kč	2 600,-Kč	2 890,-Kč

Zdroj: sestaveno autorkou podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Tabulka 3: **Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí déle než 6 měsíců**

Okruh společně posuzovaných osob		Nevykonávání veřejné služby	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 20 hodin měsíčně	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 30 hodin měsíčně
1 osoba		2 020,-Kč	3 126,-Kč	3 679,-Kč
více osob	první dospělá společně posuzovaná osoba	2 020,-Kč	2 880,-Kč	3 310,-Kč

	každá další dospělá společně posuzovaná osoba	2 020,-Kč	2 600,-Kč	2 890,-Kč
--	---	------------------	-----------	------------------

Zdroj: sestaveno autorkou podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Kategorie **výše sociálních dávek:**

Sociální dávky byly do 31.12.2006 poměrně štědré, což vedlo k jejich zneužívání a zvyšování nezaměstnanosti. Od 1.1.2007 se výrazně snížily a jejich výše je pro mnoho nezaměstnaných motivačním faktorem pro hledání zaměstnání nebo přijetí méně placené práce. Např. výše dávek čtyřčlenné rodiny v roce 2006 činila 16 270,-Kč. Stejná rodina pobírá od 1.1.2007 dávku ve výši 10 680,-Kč.

Kategorie **životní minimum a minimální mzda:**

Životní minimum jednotlivce do 31.12.2006 činilo 4 420,-Kč. Od 1.1.2007 se tato částka snížila na 3 126,-Kč. Zatímco do konce roku 2006 měl klient jistou dávku v celé výši životního minima, od 1.1.2007 má nárok na celou částku pouze ten, kdo doloží aktivní kroky v hledání zaměstnání (např. osobní oslovení firmy, skupinové poradenství, internetové nabídky). Pokud aktivní kroky nedoloží, obdrží pouze částku 2 905,-Kč. Klienti jsou výší dávky motivováni k aktivitám vedoucím k nalezení zaměstnání.

Minimální mzda proti životnímu minimu nezaznamenala téměř žádnou změnu. Do 31.12.2006 činila 7 955,-Kč a od 1.1.2007 je částka minimální mzdy 8 000,-Kč.

Kategorie **celkové hodnocení sociální reformy:**

Z hlediska vynaložených finančních prostředků, výše nezaměstnanosti i zapojení nezaměstnaných do možnosti zvýšit si dávku vlastním přičiněním je reforma velmi pozitivním krokem. Má i nedostatky, které se snaží MPSV odstranit plánovanou novelou zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

4.5.3 Analýza spisové dokumentace

Na odboru sociální péče, kde byl výzkum proveden jsem analyzovala spisovou dokumentaci klientů, kteří byli součástí výzkumu. Zjišťovala jsem jejich věk, stav, vzdělání, dobu evidence u úřadu práce, dobu pobírání sociálních dávek a jejich výši, zdravotní stav. Výsledky analýzy jsem využila k vytvoření případových studií respondentů z řad klientů sociálního odboru.

4.5.4 Případové studie a interview

Pro respondenty jsem si připravila sedm okruhů otázek, jejichž prostřednictvím jsem získala potřebné informace. Podle vývoje rozhovoru jsem u některých respondentů pokládala další otázky, které byly vhodné pro zjištění potřebných dat nebo i takové otázky, které navozovaly uvolněnou atmosféru.

Okruhy otázek k polostrukturovanému interview.

1. Okruh společně posuzovaných osob: Jaký je váš názor na posuzování všech osob užívajících společnou domácnost, když do konce r. 2006 byl posuzován každý sám za sebe? Myslíte si, že je správné, že jsou rodiče samoživitelé posuzování společně se svými rodiči, pokud s nimi bydlí?
2. Posuzování příjmu: Jak hodnotíte fakt, že se osobě, která má příjem, započítává pro účely výpočtu příspěvku na živobytí pouze 70 % z čisté mzdy oproti období do konce r. 2006, kdy se započítával veškerý příjem ve výši 100 %? Motivuje to nezaměstnané k hledání práce a nástupu do zaměstnání?
3. Zvýšení příjmu: Jak se díváte na povinnost nezaměstnaných předkládat měsíčně alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání? Je správné chtít po člověku, který pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi, aby zrušil stavební spoření, které si platil v době zaměstnání, což se do konce r. 2006 nezkoumalo? Co si myslíte o povinnosti nezaměstnaného člověka prodat nemovitý (po uplynutí 3 měsíců pobírání dávky) a movitý majetek (po uplynutí 6 měsíců pobírání dávky), který nevyužívá k trvalému bydlení resp., který nepotřebuje k životu a může jej využít k zabezpečení příjmu? Do konce r. 2006 nebyly žádné lhůty pro využití majetku, kdo měl nemovitost nebo movitý majetek, který nepotřeboval k životu, nebyla mu dávka přiznána s ohledem na majetkové a sociální poměry.

4. Veřejná služba: Jaký je váš názor na veřejnou službu a na následné snížení dávky po půlroce pobírání, pokud nezaměstnaný nezačne veřejnou službu vykonávat? Setkal/a jste se s odmítnutím některé obce při zájmu o její vykonávání? Jaký uvedli důvod? Jste ochoten/a veřejnou službu vykonávat? Proč?
5. Výše dávek pomoci v hmotné nouzi: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb?
6. Životní minimum a minimální mzda: Tady je tabulka vývoje částek životního minima a minimální mzdy, jak hodnotíte tento vývoj?
7. Váš celkový dojem ze sociální reformy je spíše kladný nebo záporný?

4.6 Analýza a vyhodnocení výzkumu

U vybraných respondentů jsem sestavila kazuistiky a následně analyzovala rozhovory, jejichž doslovná transkripce je uvedena v příloze P III.

4.6.1 Kazuistiky a rozhovory s příjemci dávek

Následující údaje byly získány ze spisové dokumentace odboru sociálních věcí a dotvářejí sociální situaci klienta.

Kazuistika 1:

Pohlaví: muž

Věk: 31

Stav: svobodný

Vzdělání: úplné střední odborné (vyučen v oboru malíř, natěrač + nástavbové studium v oboru podnikání)

Doba evidence u úřadu práce: od 6/2009

Sociální dávku pobírá od: 11/2009 (od r. 2004 pobíral dávku každoročně v zimních měsících, takže má zkušenost s dávkami před reformou i po ní)

Výše dávky: 3 126,-Kč měsíčně

Zaměstnání před zaevidováním: živnostník

Bytová situace: vlastní RD

Respondent žije v RD o podlahové ploše 65 m², který zdědil po rodičích. Domek má dvě menší bytové jednotky (celková podlahová plocha 108 m²), které rodiče odkázali svým synům – respondent a jeho starší bratr. Mají samostatné topení, elektroměr i vchod. Respondent pobírá kromě příspěvku na živobytí příspěvek na bydlení od odboru státní sociální podpory. Tento příspěvek činí 980,-Kč. Na doplatek na bydlení mu nevznikl nárok vzhledem k výši příspěvku na bydlení. Domek se nachází v malé vesnici, kde není žádná možnost zaměstnání. Nejbližší městečko, kam odtud lidé jezdí do zaměstnání, je vzdálené 10 km. Před zaevidováním u úřadu práce pracoval jako živnostník – malíř, natěrač. Vyučil se a potom absolvoval nástavbové studium s maturitou. Podle předloženého daňového přiznání byl v době podnikání jeho čistý příjem cca 10 000,- Kč měsíčně. Protože neměl zakázky, rozhodl se živnost přerušit a najít si nové zaměstnání. Zatím bez výsledku. Měsíční výdaje za elektřinu činí 1 000,-Kč. Povinnost předkládat potvrzení o hledání zaměstnání plní, rovněž předkládá individuální akční plán a jeho aktualizace vypracované úřadem práce. Veřejnou službu nevykonává, ale od února 2010 mluví o tom, že se bude informovat o této možnosti. Po celou dobu interview působil uvolněně, občas nevěřičně zakroutil hlavou nebo pokýval, pokud souhlasil. Nervózní byl pouze u otázky týkající se veřejné služby, bylo vidět, že z ní má trochu obavy.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III – Rozhovor s respondentem č. 1. Respondent v rozhovoru negativně hodnotil stanovování okruhů společně posuzovaných osob, nelíbí se mu ani společné posuzování rodičů samoživitelů a jejich rodičů, pokud žijí ve společné domácnosti. Kladně hodnotí výši započítávaného příjmu, ale nemyslí si, že by to motivovalo nezaměstnané k nástupu do zaměstnání. Povinnost předkládat měsíčně dvě potvrzení o hledání zaměstnání mu nevadí, přiznává, že by si nezaměstnaní touto formou měli hledat práci. Nesouhlasí s rušením stavebního spoření, pokud je nezaměstnaný má sjednané, a následným využitím financí z něj získaných k zajištění základních životních potřeb. Tady lépe hodnotí legislativu platnou do 31.12.2006, kdy se ke stavebnímu spoření nepřihlíželo. Nemá žádné námitky proti prodeji nepotřebného nemovitého a movitého majetku. Veřejnou službu sice hodnotí jako kladnou změnu, ale sám ji nevykonává, protože mu to připadá ponižující, aby on jako bývalý podnikatel např. zametal ulice. Sociální dávky v nezaměstnanosti hodnotí jako nízké. Myslí si, že by mělo být vyšší životní minimum i

minimální mzda. Celkový dojem ze sociální reformy hodnotí kladně, i když drobné výhrady má.

Kazuistika 2:

Pohlaví: muž

Věk: 51

Stav: rozvedený

Vzdělání: vyučen

Doba evidence u úřadu práce: od 9/1995

Sociální dávku pobírá od: 10/1995

Výše dávky: 3 679,-Kč měsíčně

Zaměstnání před zaevidováním: dělník v zemědělství

Bytová situace: vlastní domek

Respondent je vyučen jako mechanik pro zemědělskou výrobu. Je rozvedený a bydlí v části domu, který v době manželství s manželkou postavili. Po rozvodu jej nechali upravit a zkolaudovat na dvě samostatné bytové jednotky s vlastním vchodem a elektroměrem. Před zaevidováním u úřadu práce pracoval ve státním statku a od jeho zrušení je uchazečem o zaměstnání. Od zavedení veřejné služby projevil zájem pracovat pro obec a každý měsíc odpracuje 30 hodin. Zároveň vždy ve stanoveném termínu předkládá dvě potvrzení o hledání zaměstnání. Po celou dobu rozhovoru byl uvolněný, odpovídal bez rozčilování, byla na něm vidět spokojenost.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III – Rozhovor s respondentem č. 2. Respondent v rozhovoru hodnotí negativně určování okruhů společně posuzovaných osob. Myslí si, že by měli být svobodní a rozvedení lidé hodnoceni samostatně. Stejný názor má na společné posuzování rodičů samoživitelů s jejich rodiči, pokud společně užívají domácnost. Výši započítávaného příjmu hodnotí kladně, ale nemyslí si, že by to vedlo nezaměstnané k hledání práce. Povinnost předkládat měsíčně dvě potvrzení o hledání zaměstnání mu nevádí. Kladně hodnotí povinnost zrušit stavební spoření nebo prodat nepotřebný movitý či nemovitý majetek a získané prostředky využít k zabezpečení základních životních

potřeb. Veřejnou službu velmi chválí a od samotného vzniku této instituce ji vykonává. Sociální dávky pro nezaměstnané hodnotí jako nízké, ale uznává, že pokud člověk nepracuje, nemůže očekávat vysoké příjmy. Životní minimum i minimální mzdu hodnotí jako nízké. Jeho celkový dojem ze sociální reformy je kladný.

Kazuistika 3:

Pohlaví: žena

Věk: 54

Stav: rozvedená

Vzdělání: vyučená prodavačka

Doba evidence u úřadu práce: od 1/2009

Sociální dávku pobírá od: 1/2009 (dávku pobírala už v letech 2005 a 2006. Má zkušenosti se systémem před i po 1.1.2007)

Výše dávky: 2 378,-Kč měsíčně

Zaměstnání před zaevidováním: péče o osobu blízkou

Bytová situace: podnájem

Respondentka je vyučená prodavačka. Žije společně se svou 26 letou dcerou (vyučená švadlena) v podnájmu, kde hradí měsíčně 3 500,-Kč včetně energií. Mají k dispozici kuchyň, pokoj a sociální zařízení. Respondentka pobírala dávku sociální péče pro jednotlivce již v letech 2005 – 2007, kdy se s dcerou přistěhovala po rozvodu do našeho okresu. Dcera byla také v evidenci úřadu práce a taktéž pobírala dávku sociální péče jako jednatel. Každá pobírala v roce 2005 dávku ve výši 4 300,-Kč a v roce 2006 ve výši 4 420,-Kč. V době od r. 2007 do konce r. 2008 pečovala respondentka o osobu blízkou. Po úmrtí této osoby se znovu zaevidovala jako uchazečka o zaměstnání. Dcera si mezitím našla několikrát zaměstnání, ale všichni zaměstnavatelé jí dali smlouvu na dobu určitou a jakmile se snížily zakázky, byla propuštěna. V roce 2009 obě vykonávaly, v souběhu s evidencí u úřadu práce, práci na dohodu o pracovní činnosti. Jednalo se o práci v obchodě, kam je vždy zavolali jen v době, kdy potřebovali vybalit zboží, takže průměrně si respondentka i její dcera vydělaly cca 350,-Kč měsíčně. Myslely si, že je časem zaměstnají, ale nestalo se tak. Respondentka v roce 2009 onemocněla se srdcem, ale invalidní důchod jí nebyl přiznán.

Dcera si našla od 1.1.2010 zaměstnání. V době, kdy byly obě nezaměstnané pobíraly dávku ve výši 5 364,-Kč. Od března 2010 pobírají 2 378,-Kč. Dceřina čistá mzda činí cca 9 500,-Kč, z níž se jí do příjmu pro účely výpočtu příspěvku na živobytí započítává 70 %. Respondentka nemá povinnost předkládat potvrzení o hledání zaměstnání, jelikož předkládá potvrzení lékaře o trvání pracovní neschopnosti, tudíž se u ní nezkoumá snaha zvýšit si příjem. Dcera po dobu evidence u úřadu práce pravidelně potvrzení o hledání zaměstnání předkládala. Veřejnou službu nevykonávaly. Po dobu průběhu rozhovoru byla respondentka hodně smutná, cítí se v bezvýchodné situaci. Nerozčilovala se, ale když jsme mluvily o penězích, měla slzy v očích.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III – Rozhovor s respondentkou č. 3. Určování okruhů společně posuzovaných osob hodnotí respondentka v rozhovoru velmi negativně i společné posuzování rodičů samoživitelů s jejich rodiči v případě užívání společné domácnosti. Započítávání příjmu pouze ve výši 70 % hodnotí kladně ale nehodnotí to jako motivaci k hledání zaměstnání. Povinnost předkládat měsíčně dvě potvrzení o hledání zaměstnání hodnotí kladně. Neví, zda je správné chtít po nezaměstnaném, aby zrušil stavební spoření. Povinnost prodat nepotřebný movitý a nemovitý majetek hodnotí kladně. Stejně tak i zřízení veřejné služby, kde ale vidí jako negativum snížení dávky v případě, že nezaměstnaný nezačne do 6 měsíců od priznání příspěvku na živobytí veřejnou službu vykonávat, jelikož zákon neukládá obcím povinnost tuto službu zřídit. Sociální dávky hodnotí jako nízké v porovnání se situací před reformou. Minimální mzda je podle respondentky nízká, ale životní minimum v porovnání s ní přiměřené. Kromě výše dávek hodnotí reformu kladně.

Kazuistika 4:

Pohlaví: muž

Věk: 59

Stav: ženatý

Vzdělání: vyučen

Doba evidence u úřadu práce: od 6/1997

Sociální dávku pobírá od: 7/1997

Výše dávky: 6 613,-Kč měsíčně

Zaměstnání před zaevidováním: dělník u telekomunikací

Bytová situace: vlastní dům

Respondent je vyučen v oboru telekomunikací. S rodinou žije ve vlastním rodinném domě, který obývají společně s jeho matkou a bratrem. Náklady na energie hradí napůl, každý okruh společně posuzovaných osob platí 1 600,-Kč měsíčně za elektřinu. Topí palivovým dřevem, takže při nákupu dřeva se také o náklady dělí stejným dílem. Společně posuzovanými osobami jsou on s manželkou, zletilým synem a nezaopatřenou dcerou. Manželka (vyučená kuchařka), 47 let, je v evidenci úřadu práce od května 2003, kdy ukončila mateřskou dovolenou (před mateřskou dovolenou byla také v evidenci úřadu práce – od r. 1995). Syn (22 let, vyučený opravář zemědělských strojů) je v evidenci úřadu práce od ukončení studia v roce 2007. Manželé mají ještě nezaopatřenou jedenáctiletou dceru. Pobírají přídavek na dceru 610,-Kč a sociální příplatek 980,-Kč měsíčně. Dávku pomoci v hmotné nouzi pobírají ve výši 6 613,-Kč měsíčně. Do konce roku 2006 pobírali dávku ve výši 9 426,-Kč + přídávky na děti 500 + 700,-Kč a sociální příplatek 1 914,-Kč. Jejich celkový příjem byl 12 540,-Kč oproti dnešním 8 203,-Kč. Veřejnou službu nevykonává žádný ze tří členů rodiny, kteří jsou evidováni úřadem práce. S předkládáním potvrzení o hledání zaměstnání je to také problematické. Hlavně ze strany žadatele. Jeho manželka a syn většinou doloží vše potřebné alespoň na výzvu, ale s žadatelem je to těžší, i když nakonec s připomenutím, že výplata dávky bude zastavena pro nesplnění podmínek pro nárok na její trvání, potvrzení dodá, ale nezapomene podotknout, že je diskriminován, protože je nemocný a dá pracovníky sociálního odboru do televize. O invalidním důchodě se zmíní při každé návštěvě, ale žádost si zatím nikdy nepodal ani za celou dobu, co jej znám nedoložil potvrzení obvodního lékaře, že je práce neschopný nebo nemůže vykonávat nějaký druh práce. Po celou dobu rozhovoru byl rozčílený až brunátný, chvílemi podupával nohou, chvílemi použil vulgární slovo (neuveďeno). Působil vztekle a agresivně.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III – Rozhovor s respondentem č. 4. Veškeré změny v sociálních dávkách hodnotí respondent v rozhovoru negativně, vinu nevidí ve svých postojích, ale v chování státu, od něhož požaduje zajištění vysokých sociálních dávek. Myslí si, že by měl být každý svobodný nebo rozvedený člověk posuzovat sa-

mostatně stejně jako rodiče samoživitelé pouze se svými dětmi. Výše započítávaného příjmu je mu lhostejná. Povinnost předkládat měsíčně dvě potvrzení o hledání zaměstnání jej obtěžuje. Nesouhlasí se zrušením stavebního spoření ani s prodejem nepotřebného movitého či nemovitého majetku. Veřejnou službu kritizuje, protože obce nemají povinnost ji zřizovat. Sociální dávky, životní minimum i minimální mzda je podle něj nízká. Jeho celkový dojem ze sociální reformy je negativní.

4.6.2 Kazuistiky a rozhovory se sociálními pracovníky

Kazuistika 5:

Pohlaví: žena

Věk: 53

Stav: vdaná

Vzdělání: vysokoškolské, Bc.

Zaměstnání: vedoucí odboru sociálních věcí

Délka zaměstnání v tomto oboru: 14 let (na vedoucí pozici 3 roky)

Respondentka je ve svém oboru odbornicí. Vede sociální odbor na pověřeném obecním úřadě ve městě s 6 000 obyvateli. Pod svým vedením má tři sociální pracovníce. Státní správu vykonávají pro své město a další čtyři obce. Dokáže být ve vztahu ke klientovi empatická, ale zároveň přísná. Rozhodně nepřistupuje ke klientovi z pozice moci, ale snaží se najít cestu pomoci. Dlouhodobě spolupracujeme a konzultujeme různé případy klientů.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III – Rozhovor s respondentkou č. 5. V rozhovoru respondentka kladně hodnotí změnu v určování společně posuzovaných osob. V případě společného posuzování rodičů samoživitelů s jejich rodiči, pokud žijí ve společné domácnosti, by postupovala individuálněji a rozlišovala by situace klientů. Započítávání pouze 70 % příjmu hodnotí kladně, ale nepovažuje to za motivaci k nástupu do zaměstnání. Povinnost předkládat potvrzení o hledání zaměstnání vidí kladně. Zrušení stavebního spoření a prodej nepotřebného majetku schvaluje, ale prodloužila by lhůtu pro tuto povinnost. Veřejná služba je podle respondenty velmi dobrá věc. Výši dávek hodnotí jako skromnou, ale dostačující. Životní minimum by neměnila, minimální mzda by, podle ní,

mohla být vyšší, ale má obavu, že by na úkor tohoto kroku zaniklo mnoho pracovních míst. K sociální reformě má drobné výhrady, ale celkové hodnocení je kladné.

Kazuistika 6:

Pohlaví: žena

Věk: 30

Stav: vdaná

Vzdělání: vysokoškolské, Bc.

Zaměstnání: vedoucí odboru sociálních věcí

Délka zaměstnání v tomto oboru: 7 let (na vedoucí pozici 2 roky)

Respondentka pracuje jako vedoucí odboru sociálních věcí pověřeného obecního úřadu ve městě, které má 4 300 obyvatel. Agendu dávek pomoci v hmotné nouzi poskytují pro šest okolních obcí a samotné město. Pod svým vedením má paní vedoucí 3 sociální pracovnice. Je velice schopná, empatická, s velkým citem pro svou práci i pozoruhodným přehledem.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III. – Rozhovor s respondentkou č. 6. Změnu v určování okruhů společně posuzovaných osob hodnotí v rozhovoru jako zásadní k zamezení zneužívání dávek. Posuzování rodičů samoživitelů společně s jejich rodiči hodnotí negativně. Započítávání pouze 70 % příjmu vidí jako kladnou změnu, ale nepovažuje to za motivační krok k hledání zaměstnání. Předkládání potvrzení o hledání zaměstnání hodnotí kladně. Povinnost zrušit stavební spoření a prodat nepotřebný majetek by posuzovala individuálněji případ od případu nebo by alespoň prodloužila lhůty pro zrušení a prodej. Zavedení veřejné služby hodnotí velmi kladně. Výše sociálních dávek je podle ní nízká stejně jako částky životního minima a minimální mzda. Celkový dojem ze sociální reformy má respondentka kladný.

Kazuistika 7:

Pohlaví: muž

Věk: 45

Stav: ženatý

Vzdělání: vysokoškolské, Mgr.

Zaměstnání: vedoucí odboru sociálních věcí a zdravotnictví

Délka zaměstnání v tomto oboru: 16 let (na vedoucí pozici 12 let)

Respondent pracuje jako vedoucí odboru sociálních věcí a zdravotnictví na městském úřadě s rozšířenou působností. Město má cca 12 500 obyvatel. Agendu odbor sociálních věcí vykonává pro 8 okolních obcí a město, kde úřad sídlí a zabezpečuje ji 6 sociálních pracovníků, kteří jsou respondentovi podřízeni. S respondentem i vedoucími dalších sociálních odborů z pověřených obecních úřadů míváme pravidelné porady. Respondent je pro své podřízené přirozenou autoritou, je schopný a empatický. Má výborný přehled o všech změnách v sociální problematice.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III – Rozhovor s respondentem č. 7. Určování společně posuzovaných osob hodnotí respondent v rozhovoru kladně. Společné posuzování rodičů samoživitelů s jejich rodiči v případě užívání společné domácnosti vidí jako negativní změnu. Započítávání 70 % příjmu vidí jako kladnou skutečnost, ale nepovažuje to za motivaci k hledání zaměstnání. Povinnost předkládat potvrzení o hledání zaměstnání hodnotí kladně. Zrušení stavebního spoření a prodej nepotřebného majetku schvaluje. Veřejná služba je podle respondenta velice kladnou změnou od 1.1.2007. Výše sociálních dávek se mu jeví jako přiměřená stejně jako životní minimum. Minimální mzda je podle něj nízká. Jeho celkový dojem ze změn od 1.1.2007 je kladný.

Kazuistika 8:

Pohlaví: muž

Věk: 38

Stav: ženatý

Vzdělání: úplné střední odborné – střední škola sociálně právní

Zaměstnání: sociální pracovník

Délka zaměstnání v tomto oboru: 16 let

Respondent pracuje jako sociální pracovník na odboru sociálních věcí pověřeného obecního úřadu v obci s 3.000 obyvateli v agendě dávek pomoci v hmotné nouzi, kterou vykonává pro samotnou obec a další dvě okolní obce. Má bohaté zkušenosti v oboru a je klienty oblíbený pro vstřícnost a ochotu pomoci.

Výstupy z rozhovoru:

Doslovná transkripce rozhovoru je uvedena v příloze P III – Rozhovor s respondentem č. 8. Respondent v rozhovoru souhlasí se změnami v určování společně posuzovaných osob. Nesouhlasí s tím, že jsou společně posuzováni rodiče samoživitelé a jejich rodiče v případě užívání společné domácnosti. Souhlasí se započítáváním jen části příjmu (70 %), navrhoval by započítávat jen 60 %. Vidí to jako motivaci k hledání zaměstnání. Povinnost předkládání potvrzení o hledání zaměstnání hodnotí kladně a byl by pro zpřísnění – aby nezaměstnaní předkládali i čtyři potvrzení měsíčně. Souhlasí se zrušením stavebního spoření i prodejem nepotřebného majetku. Veřejnou službu hodnotí jako výbornou věc. Klientům, kteří službu vykonávají by ještě výrazněji zvýšil dávku. Výši dávek pro dlouhodobě nezaměstnané jednotlivce vidí jako adekvátní, rodinám s nezaopatřenými dětmi by dávky zvýšil. Životní minimum je podle něj přiměřené. Zvýšil by minimální mzdu. Celkový dojem ze sociální reformy má kladný.

4.6.3 Analýza rozhovorů

Při vyhodnocování jsem k porovnání odpovědí respondentů využila komparativní analýzu. Odpovědi získané z rozhovorů s příjemci dávek a pracovníky, kteří se na výplatě dávek podílejí jsem komparovala v následujících kategoriích:

- společně posuzované osoby,
- započítávaný příjem,
- zvýšení příjmu,
- veřejná služba,
- výše sociálních dávek,
- výše životního minima a minimální mzdy,
- celkové hodnocení sociální reformy.

Kategorie společně posuzované osoby:

Změny v oblasti okruhů společně posuzovaných osob hodnotí klienti negativně, protože se jich to týká a pokud by si měli vybrat, jestli budou brát dávku jen pro sebe a příjem osob, s nimiž bydlí nebude mít na tuto skutečnost vliv nebo dnešní stav, kdy jsou posouzeni s ostatními členy domácnosti, preferovali by legislativní stav platný do 31.12.2006. Naopak všichni sociální pracovníci tuto změnu uvítali, protože v předešlém období docházelo k duplicitě vyplácených sociálních dávek a jejich zneužívání. Znamenalo to nárůst nezaměstnaných i finančních prostředků. Jak je patrné již z předvýzkumu, od 1.1.2007 vynaložené finanční prostředky na sociální dávky výrazně poklesly, což bylo velkou měrou způsobeno právě změnami v posuzování okruhů společných osob. Všichni respondenti však negativně hodnotili změnu, která se dotýká rodičů samoživitelů, kteří jsou společně posuzováni se svými rodiči, pokud s nimi bydlí ve společné domácnosti. Celkové hodnocení změn ve stanovování okruhů společně posuzovaných osob je 4 proti změně : 4 pro změnu. Hodnocení rodičů samoživitelů a jejich rodičů žijících ve společné domácnosti hodnotí všichni respondenti negativně.

Kategorie započítávaný příjem:

Sedm respondentů hodnotí jako pozitivní změnu započítávání čisté mzdy ve výši 70 %. Souhlasí s tím, aby pracující lidé měli alespoň nějakou výhodu a mohli pobírat dávku i přesto, že jejich skutečný příjem přesahuje hranici částek živobytí všech společně posuzovaných osob. Jeden respondent – sociální pracovník by byl pro to, aby se započítávalo ještě o 10 % z příjmu méně. Jednomu dotazovanému je změna lhostejná. Sedm respondentů se shodlo na tom, že tato změna nemotivuje nezaměstnané občany k nástupu do zaměstnání. Jeden vidí tuto skutečnost kladně. Celkové hodnocení změn v oblasti započítávání příjmů bylo kladné, ale není považováno za motivaci k hledání zaměstnání.

Kategorie snaha zvýšení příjmu:

Na otázku názoru na povinnost předkládání potvrzení o hledání zaměstnání odpovědělo sedm respondentů souhlasně a pouze jeden byl proti. Co se týká zrušení stavebního spoření po uplynutí 6 měsíců pobírání dávky odpovědělo pět respondentů kladně, ale dva z nich by byli pro prodloužení lhůty. Dva respondenti odpověděli záporně a jeden respondent nebyl schopen na tuto otázku odpovědět. K prodeji majetku se vyjádřilo sedm respondentů kladně a jeden záporně. Celkové hodnocení změn v této kategorii bylo tedy hodnoceno kladně.

Kategorie veřejná služba:

Zavedení veřejné služby hodnotí sedm respondentů kladně, pouze jeden záporně. Dotázaní mají výhrady k tomu, že zákon neukládá povinnost obcím organizovat veřejnou službu a přesto zavádí snížení dávky, pokud po půlroce pobírání dávky člověk nezačne veřejnou službu vykonávat. Pro snížení dávek po půlroce byli čtyři respondenti – sociální pracovníci, všichni klienti byli proti. Jeden dotázaný by navrhoval zvýšení dávky pro občany vykonávající veřejnou službu. Celkově je veřejná služba respondenty hodnocena kladně, snížení dávek záporně.

Kategorie výše sociálních dávek:

Na otázku ohledně výše sociálních dávek odpověděli čtyři respondenti, že jsou dávky nízké, třem respondentům se zdají dostačující pro zajištění základních životních potřeb. Jeden dotázaný si myslí, že výše dávek je dostatečná pro jednotlivce, ale dávky pro rodiny by zvýšil. Snížení dávek po 1.1.2007 je tedy hodnoceno spíše negativně.

Kategorie životní minimum a minimální mzda:

Čtyři respondenti si myslí, že by se mělo životní minimum zvýšit a čtyři respondenti si myslí, že je adekvátní. Minimální mzdu by zvýšilo všech osm respondentů, ale panují zde obavy o růst nezaměstnanosti v případě, že by k tomu došlo. Celkové hodnocení výše životního minima – 4 : 4, minimální mzda by se měla zvýšit.

Kategorie celkové hodnocení sociální reformy:

Kromě jednoho respondenta hodnotí všichni respondenti sociální reformu platnou od 1.1.2007 kladně, což mě velmi překvapilo. Domnívala jsem se, že poživatelé dávek budou reformu hodnotit záporně a nebudou s žádnou změnou spokojeni. Mají výhrady k dílčím změnám, ale celkově hodnotí reformu kladně.

4.6.4 Vyhodnocení výzkumu

Při vyhodnocování výzkumu mě překvapilo poměrně kladné hodnocení změn ze strany poživatelů sociálních dávek v nezaměstnanosti. Záporně tyto respondenti hodnotili pouze změny, které se jich dotkly formou snížení dávek, tedy změny v oblasti okruhu společně posuzovaných osob, což je pro klienty nevýhodné. Kladně je tato změna hodnocena sociálními pracovníky, pro které znamená především zamezení zneužívání sociálních dávek.

Negativně byla hodnocena výše sociálních dávek, zdají se nízké klientům, ale také jedna sociální pracovnice by byla pro zvýšení dávek pomoci v hmotné nouzi. Jeden sociální pracovník si myslí, že by se měly zvýšit dávky určené rodinám s nezaopatřenými dětmi, ale výše dávek pro jednotlivce se mu jeví jako adekvátní. Většina respondentů hodnotí velmi kladně zavedení veřejné služby, která jim umožňuje získat vyšší dávku, stejně jako snahu zvýšit si příjem předkládáním potvrzení o hledání zaměstnání a využití majetku. Kladně je také hodnoceno započítávání pouze části příjmu, i když toto pouze jeden respondent vidí jako motivaci k tomu, aby nezaměstnaní začali pracovat. Zvýšit životní minimum si přeje polovina respondentů, druhé polovině se částky životního minima jeví přiměřené. Většina respondentů by považovala za správné zvýšit minimální mzdu, která od roku 2007 neznamenala žádnou změnu, která by reagovala na zvýšení cen a tím i životních nákladů. Výsledkem výzkumu je vesměs kladné přijetí změn jak klienty, tak sociálními pracovníky a jsem ráda, že podněty jím získané mohou být použity v připomínkách k novelizaci zákona pomoci v hmotné nouzi, která se připravuje. Výzkum byl velmi zajímavý a poučný, rozhovory většinou příjemné a hlavně povzbuzující k další práci s klienty i spoluprací s kolegy.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo srovnání systémů výplat sociálních dávek v nezaměstnanosti před a po 1.1.2007 s následným vyhodnocením, který systém odpovídá představám všech zainteresovaných stran, tedy nezaměstnaných poživatelů dávek i sociálních pracovníků. Téma jsem si vybrala se záměrem využití zjištěných poznatků v praxi. Velmi poučnou pro mě byla práce s literaturou a sbírkami zákonů, kde jsem vyhledávala historická data a dověděla se tak velké množství zajímavých informací užitečných pro vypracování této práce, ale i využitelných v profesním životě. Bylo velmi poučné sledovat, jak probíhal vývoj politiky zaměstnanosti v České republice, jaké pracovní podmínky, povinnosti a práva měli zaměstnanci i nezaměstnaní občané od dob Rakouska – Uherska až do současnosti, jak se po listopadu 1989 vyvíjela legislativa v oblasti nezaměstnanosti, výše podpory v nezaměstnanosti, její délka i povinnosti a práva nezaměstnaných, což pro naši republiku bylo, do té doby, neznámou oblastí. Ve výzkumné části jsem pro zjištění dat využila svých dvanáctiletých zkušeností v oboru sociální práce, analýzu dokumentů, které mám na odboru sociálních věcí k dispozici a osobních rozhovorů s respondenty, které byly velmi zajímavé a poučné a zároveň pro mě znamenaly výbornou zkušenost v oblasti komunikace s klienty i kolegy. Velmi překvapivé pro mě byly výsledky výzkumu, kdy většina respondentů hodnotila kladně změny provedené v oblasti dávek pomoci v hmotné nouzi. Jak konstatovali všichni respondenti, jsou v legislativě místa k zamyšlení, např. povinnost veřejné služby pro nezaměstnané, ale benevolence pro obce, kterým zákon neukládá povinnost veřejnou službu zřídit. Veškeré poznatky zjištěné výzkumem jsou pro mou praxi přínosem, protože je mohu využít k připomínkám k novelizaci zákona o pomoci v hmotné nouzi, o němž nás, sociální pracovníky z praxe, žádá MPSV. Sociální reforma odstartovaná dnem 1.1.2007 sice velmi zpřísnila podmínky pro nárok na sociální dávky, snížila životní minimum, ale zároveň dala možnost nezaměstnaným lidem si dávku zvýšit svou snahou a prací pro obec. Jsou samozřejmě lidé, pro které je tato reforma pohromou. Jedná se o nezaměstnané občany, kterým nevznikl nárok na dávku, protože žijí např. se svými rodiči, kteří mají příjem – např. důchod, ale tito lidé většinou patří do skupiny tzv. nezaměstnatelných lidí. Jsou to lidé, kteří nedodržují pracovní morálku, alkoholicí, notoričtí „lenoši“ nebo, jako jeden z respondentů, zahořklí občané, kteří jsou přesvědčeni, že za jejich situaci může stát, jelikož za totalitního režimu měl práci každý, takže nyní by nepracovali už z principu a požadují veškeré sociální výhody a zaměstnání si nehledají a v tomto postoji podporují i

své děti. Neuvědomují si však, že je tímto postojem odsuzují k životu v začarovaném kruhu sociálních dávek, z něhož se jim bude těžko dostávat a jejich životní standard tomu bude odpovídat. Podle provedeného výzkumu je reforma správným krokem k zařazení nezaměstnaných, kteří chtějí svůj život změnit, na trh práce nebo alespoň k jakési zodpovědnosti za svůj příjem a, podle výzkumu, je hodnocena kladněji než systém výplaty dávek platný do 31.12.2006.

„Jednotlivec jako objekt úsilí sociálněpolitických systémů jimi může být opečováván nebo stimulován k zachování svých lidských rolí. V prvním případě hovoříme o statické, pasivní péči, která, je-li nepřiměřeně veliká, může člověka „uvěznit“ v sociální pasti, odzbrojující jakoukoli jeho snahu o zachování jeho lidských, občanských a profesionálních rolí, resp. o neintegraci do normálního života. Ve druhém případě hovoříme o aktivizující roli sociální politiky, která vytváří podmínky pro setrvání nebo navrácení občana do plnohodnotného života, pro zachování nebo znovunabytí jeho lidských funkcí a občanských a profesionálních rolí. Funguje podobně jako trampolína, která vrací jedince zpět do „normality“ (Matoušek, 2001, s. 161).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BROŽOVÁ, D. *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-16-4
- [2] GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X
- [3] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
- [4] KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005. ISBN 80-86429-41-5
- [5] KOSTELANSKÁ, M. *Sociální dávky v nezaměstnanosti jako motivační faktor?* Zlín, 2008. bakalářská práce (Bc.), Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií
- [6] KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 3. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-050-5
- [7] MAŇÁK, J.; ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6
- [8] MAŇÁK, J.; ŠVEC, Š.; ŠVEC, V. *Slovník pedagogické metodologie*. 1. vyd. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-102-2
- [9] MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-08-3
- [10] MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7
- [11] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
- [12] MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9
- [13] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4
- [14] PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-41-9

- [15] PUNCH, K. F. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7
- [16] ŠLAPÁK, Č. T.; PÁNEK, Z.; KOTOUS, J. *Zaměstnanost a personální řízení*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006. ISBN 80-85889-76-5
- [17] ŠVARŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0
- [18] ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-69-9
- [19] Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění nařízení vlády o minimální mzdě
- [20] Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- [21] Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- [22] Vyhláška č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- [23] Zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- [24] Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- [25] Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- [26] Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů
- [27] Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- [28] Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- [29] Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- [30] Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- [31] Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
- [32] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění nařízení vlády o minimální mzdě

- [33] Vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi

Seznam použitých symbolů a zkratk

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí.

ŽM Životní minimum.

ČNR Česká národní rada.

KSČ Komunistická strana Československa.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1: Vývoj životního minima jednotlivce a minimální mzdy v letech 1991 – 2007.....	40
Tab. 2: Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí méně než 6 měsíců.....	50
Tab. 3: Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí déle než 6 měsíců.....	50
Graf 1: Vývoj životního minima jednotlivce a minimální mzdy v letech 1991 – 2007.....	41

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Částky potřebné k zajištění výživy od 1.10.1988.
- P II Vývoj částek životního minima od r. 1991 doposud.
- P III Transkripce záznamu rozhovorů.

PŘÍLOHA P I: ČÁSTKY POTŘEBNÉ K ZAJIŠTĚNÍ VÝŽIVY OD 1.10.1988.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních osobních potřeb od 1.10.1988:

- a) u dítěte do 6 let 600,-Kčs měsíčně,
- b) u dítěte od 6 do 10 let 700,-Kčs měsíčně,
- c) u ostatních občanů 800,-Kčs měsíčně.

Pokud žadatel nebo osoba s ním společně posuzovaná měla zvýšené náklady na dietní stravování částky potřebné k zajištění výživy a ostatních osobních potřeb činily:

- a) u dítěte do 6 let 780,-Kčs měsíčně,
- b) u dítěte od 6 do 10 let 880,-Kčs měsíčně,
- c) u ostatních občanů 1100,-Kčs měsíčně.

Tyto částky zůstaly stejné až do doby účinnosti zákona o životním minimu (viz. níže), pouze částky pro občany se zvýšenými dietními náklady se zvýšily od 1.8.1991 takto:

- a) u dítěte do 6 let 1100,-Kčs měsíčně,
- b) u dítěte od 6 do 10 let 1200,-Kčs měsíčně,
- c) u ostatních občanů 1300,-Kčs měsíčně.

PŘÍLOHA P II: VÝVOJ ČÁSTEK ŽIVOTNÍHO MINIMA OD ROKU 1991 DOPOSUD.

Částky životního minima od 29.11.1991.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 900,- Kčs měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1000,- Kčs měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 1200,- Kčs měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 1300,- Kčs měsíčně pro nezaopatřené dítě* od 15 do 26 let věku,
- e) 1200,- Kčs měsíčně pro ostatní osoby .

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 500,-Kčs měsíčně pro jednotlivce,
- b) 650,- Kčs měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 800,- Kčs měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 950,-Kčs měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.3.1993.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1020,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1130,-Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 1360 Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 1470,-Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 1360,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

---

* Nezaopatřené dítě – do r. 1995 stanoveno v § 49 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, od r. 1995 stanoveno v § 11 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Za nezaopatřené dítě lze považovat dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26 let pokud se soustavně připravuje na povolání nebo se kvůli zdravotnímu stavu nemůže připravovat na povolání nebo povolání vykonávat

- a) 600,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 780,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 960,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 1140,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.1.1994.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1120,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1240,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 1500,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 1620,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 1500,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 660,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 860,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 1060,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 1260,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.1.1995.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1230,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1360,- Kč měsíčně pro dítě od 6 let do 10 let věku,
- c) 1620,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 1780,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 1680,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 760,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 1000,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 1240,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 1400,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.1.1996.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1320,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1460,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 1730,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 1900,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 1800,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 860,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 1130,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 1400,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 1580,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob,

Částky životního minima od 1.10.1996.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1410,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1560,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 1850,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 2030,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15.do 26 let věku,
- e) 1920,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 970,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 1270,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 1570,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 1770,- Kč měsíčně, žije.li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.7.1997.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1480,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1640,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 1940,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,

- d) 2130,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 2020,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 1020,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 1330,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 1650,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 1860,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.4.1998.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1560,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1730,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 2050,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 2250,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 2130,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 1300,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 1700,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 2110,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 2370,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.4.2000.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1600,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1780,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 2110,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 2310,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 2190,- Kč pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 1580,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 2060,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,

- c) 2560,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 2870,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob,

Částky životního minima od 1.10.2001.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1690,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let ,
- b) 1890,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let,
- c) 2230,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let,
- d) 2450,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let,
- e) 2320,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 1780,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 2320,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 2880,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 3230,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.1.2005.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1720,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- b) 1920,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 2270,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let,
- d) 2490,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 2360,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 1940,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 2530,- Kč, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 3140,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 2520,- Kč, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.1.2006.

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb:

- a) 1750,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,

- b) 1950,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 2310,- Kč měsíčně pro dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 2530,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,
- e) 2400,- Kč měsíčně pro ostatní občany.

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost:

- a) 2020,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 2630,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti dvě osoby,
- c) 3260,- Kč měsíčně, žijí-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- d) 3660,- Kč měsíčně, žije-li v domácnosti pět a více osob.

Částky životního minima od 1.1.2007:

- a) 3126,- Kč měsíčně pro jednotlivce,
- b) 2880,- Kč měsíčně pro první dospělou osobu v domácnosti,
- c) 2600,- Kč měsíčně pro druhou a další dospělou osobu v domácnosti,
- d) 1600,- Kč měsíčně pro dítě do 6 let věku,
- e) 1960,- Kč měsíčně pro dítě od 6 do 15 let věku,
- f) 2250,- Kč měsíčně pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku.

PŘÍLOHA PIII. TRANSKRIPCE ZÁZNAMU ROZHovorŮ.

Rozhovor s respondentem č.1

T – tazatel

R – respondent

T: Jaký je váš názor na to, že jsou společně posuzovány osoby, které společně užívají domácnost oproti období do 1.1.2007, kdy byl posuzován každý svobodný nebo rozvedený samostatně? Ve vašem případě by to znamenalo společné posouzení s vaším bratrem, pokud byste neměli každý samostatnou domácnost.

R: To jako, že by mně bratr ze své výplaty musel živit a platit inkaso, aby mě neodstříhli? No, to by asi moc dobře nefungovalo. My spolu nějak moc nevycházíme. To by mě nejspíš vyhodil. Nedokážu si to představit. Rozhodně jsem proti. Určitě bylo lepší, když byl posuzovaný každý sám.

T: Třeba rodič samoživitel je posuzován se svými rodiči, pokud u nich žije a oni se o něj i o jeho dítě musí postarat.

R: To si teď děláte srandu, že? To by snad nemohl nikdo vymyslet takovou blbost. Fakt??? No, tak s tím já nesouhlasím. Jak to asi mají ti lidi dělat? To politiky asi nezajímá. Hlavně, že oni mají dost.

T: Jak hodnotíte skutečnost, že se tomu, kdo pracuje započítává 70 % z čisté mzdy pro účely výpočtu příspěvku na živobytí oproti 100 %, která se započítávala do konce r. 2006? Motivovala by vás tato skutečnost k nástupu do zaměstnání?

R: Určitě je to lepší než předtím. Hlavně pro ty, kdo pobírají sociálku, ale výplaty jsou moc malé, aspoň tady, pomalu se nevyplatí chodit do práce. Já si teda práci hledám, vždyť víte, nosím vám potvrzení. Za dobrou výplatu bych do práce určitě šel, ale že bych šel kvůli tomu, že mně budete z výplaty počítat jen část a já budu dál na sociálce, to asi ne.

T: Jak vysoká je podle vás dobrá výplata?

R: Aspoň 20 000,-Kč čistého. Jinak se nevyplatí někam dojíždět, řůru peněz bych projel, aby mně nakonec zbylo o něco víc, než sociálka.

T: Jak hodnotíte povinnost nezaměstnaných předkládat měsíčně alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání?

R: Víte, v podstatě mně to nevadí, ale někde to nechcou dávat, i když mám od vás tiskopis. Už se mně stalo, že chtěli, abych jim první dal životopis a až potom oni rozhodnou, jestli mně dají práci nebo ne. A dvě potvrzení je asi moc. Ale zase bereme peníze a měli bysme si práci hledat.

T: Je správné požadovat po nezaměstnaném člověku zrušení stavebního spoření po půlroce pobírání dávky, aby ze získané částky žil? Do konce roku 2006 se existence stavebního spoření nezkoumala.

R: To se mně nelíbí. Není to fér. I když za tu dobu by se dala možná najít práce, aby se to nemuselo rušit. Když někdo žije ve městě, kde je práce víc než tady, tak jo, s tím bych souhlasil. Ale pro nás tady to není spravedlivé. Dřív to bylo asi lepší.

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užívaný k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: Tak to si myslím, že jo, proč by měl mít dva baráky a chtít peníze od státu. Ať jeden prodá a má peníze. Nebo třeba drahé auto. Na co by ho potřeboval? Ať ho prodá. Souhlasím. A je to šetrnější než před tou změnou. Člověk má čas na to sehnat si nějakého zájemce, kterému může něco prodat a nebo si do té doby najít práci.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu a následné snížení dávky po půlroce pobírání, pokud nezaměstnaný nezačne veřejnou službu vykonávat?

R: Ona ta práce pro obec není špatný nápad, ale já se stydím. Víte, přece jenom jsem byl pro dědinu podnikatel a teď bych měl zametat chodníky nebo okopávat záhonky? Kvůli tomu snížení nad tím přemýšlím. Když jsem si to porovnal na té tabulce, co jste mně dala, tak jsem viděl, že bych mohl mít skoro o 1 700,- Kč víc. Z těch 2 020,-Kč bych nevyžil. Tak nevím. Budu muset na obec zajít. To snížení se mně nelíbí, ale zas chápu, že stát chce, aby lidi za ty peníze co dostávají něco udělali. Jak říkám, toto mně případně celkem rozumná věc, akorát kdyby se mě to netýkalo.

T: Ještě jste se u vás na obci neptal, jestli by měli zájem, abyste veřejnou službu vykonával?

R: Ne.

T: Jste ochoten veřejnou službu vykonávat?

R: No, budu muset.

T: Proč?

R: Kvůli penězům.

T: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb? Nebo byly dávky do 1.1.2007 šetrnější? Už jste dávku v předcházejících letech pobíral – vždy přes zimu, tak můžete srovnávat.

R: Nezdá. Když zaplatím elektriku, tak mně zbydou 2 000,- Kč a to je těžké s tím vyjít. Bylo to lepší dřív. Dostával jsem víc peněz.

T: Ale možnost zvýšit si dávku máte.

R: No, to vím, ale vždyť jsem vám říkal, že se nemůžu odhodlat jít na obec. Opravdu se stydím před lidma dělat po dědině. Ale fakt budu muset. Nejsu z toho odvázaný.

T: Tady je tabulka vývoje částek životního minima a minimální mzdy. Jak hodnotíte tento vývoj?

R: Vidíte, jak se životní minimum snížilo (od 1.1.2007 pozn. autora)? To ho nemohli nechat tak, jak bylo? Mělo by být vyšší. Nedá se z toho žít. Ale když se dívám na minimální mzdu, tak se ani nedivím, že je tolik

nezaměstnaných. Co dnes s 8 000,- Kč? A to byla někdy minimální mzda nižší než životní minimum? No, tak to je síla. Je to znehodnocení práce lidí.

T: Váš celkový dojem ze změn v oblasti sociálních dávek je spíše kladný nebo záporný?

R: Já myslím, že spíše kladný. Nesouhlasím sice se vším, ale... jo, kladný.

T: Děkuji vám za váš čas a názory.

Rozhovor s respondentem č. 2

T: Jaký je váš názor na posuzování všech osob užívajících společnou domácnost, když do konce r. 2006 byl posuzován každý sám za sebe?

R: To sa mně nelíbí. Každý má byt posuzovaný sám. Já su rozvedený a pamatuju sa, že jsem vám mosel tři roky zpátky donést potvrzení, stavebního úřadu, že mám samostatnú domácnost, abyste mňa neposuzovala s bývalú manželkú. Ona by mňa radši nechala pojít než by mňa živila. Ona mňa nenávidí.

T: Myslíte, že je správné, že jsou rodiče samoživitelé posuzováni společně se svými rodiči, pokud s nimi žijí?

R: To není dobré, šak už sú to dospělí lidé, tak proč majú byt teď odkázaní na starých rodičů?

T: Jak hodnotíte skutečnost, že se osobě, která pracuje započítává pro účely výpočtu příspěvku na živobytí pouze 70 % čisté mzdy oproti situaci do konce r. 2006, kdy se započítával celý čistý příjem?

R: Komu sa to ale vyplatí? Enom tým, co začnú dělat. No, ale je to lepší pro nich, že jím počítáte enom něco.

T: Motivovala by vás tato skutečnost k nástupu do zaměstnání?

R: Toto je dobré leda tak pro toho, kdo si najde práci, ale jinak né. Šak mňa znáte už tolikých roků. Já si práci nenajdu enom tak. Chtěl bych dělat pro obec. Už jsem tam ráz byl, šak víte, ale nejak jsme sa nepohodli eště s jedným, tak nás už starosta nechce.

T: Jak hodnotíte povinnost nezaměstnaných předkládat měsíčně dvě potvrzení o hledání zaměstnání.

R: Mně to nevádí. Já sa za vama aspoň podívám. Podívám sa do města. Ale nekeří to nechcú dávat, že stejně nechcu jít do práce, tak ať jích neotravuju.

T: Myslíte si, že je správné chtít po nezaměstnaném člověku, aby po uplynutí 6 měsíců pobírání dávky zrušil stavební spoření a žil s těchto peněz? Před 1.1.2007 tato povinnost nebyla.

R: Ano. Když má svoje peníze, tak z nich má žít.

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užíván k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: To je v pořádku.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu a na následné snížení dávky po půlroce pobírání, pokud nezaměstnaný nezačne veřejnou službu vykonávat?

R: Paní, šak mňa znáte, já su lajdák, ale su rád, že možu pro svoju obec neco udělat. Mám radost z toho, že když k nám někdo cizí dojede, tak pochválí, jak tu máme čisto a pěkně. Šak víte, že já tů veřejnú službu dělám od začátku, abych měl víc peněz, ale aj pro svůj dobrý pocit. A dělám aj víc hodin než 30 za měsíc, ale to dělám opravdu proto, aby u nás bylo pěkně.

T: Když jste byl o veřejnou službu požádat na obecním úřadě, jak reagoval starosta? Měl zájem?

R: Náš starosta bere každého, kdo má zájem. Nikoho neodmítá. Chce, aby to u nás trochu vypadalo. Udělali jsme aj nový parčík. A jak sa tam děťom líbí.

T: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb? Před rokem 2007 by vaše dávka činila 4 420,-Kč.

R: Možete mně dávat aj víc (smích). Dávky sů nízké. Zešlo by sa. Ale zas, co bysme chtěli. Stát nemá peníze, leda tak páni pro sebe.

T: Tady je tabulka vývoje částek životního minima a minimální mzdy. Jak hodnotíte tento vývoj?

R: Toto je životní minimum?

T: Ano.

R: Tož, bylo a je nízké, ale to minimální mzda také. Zlepšení sa ale asi brzo nedočkáme.

T: Váš celkový dojem ze změn v oblasti sociálních dávek je spíše kladný nebo záporný?

R: Peněz by mohlo byt víc, ale jinak změny dobré.

T: Děkuji vám za váš čas a názory.

Rozhovor s respondentkou č. 3

T: Jaký je váš názor na posuzování všech osob užívajících společnou domácnost, když do konce roku 2006 byl posuzován každý samostatně?

R: Jsem z toho zoufalá. Nás dvou s dcerou se toto právě velmi dotýká. Proč by mě měla dcera ze své výplaty žít, vždyť je mladá a nemůže si za peníze, které vydělá ani nic koupit pro sebe. Tak tak s penězi vycházíme. Toto je velmi nespravedlivé. Když jsme se sem přistěhovaly, měly jsme každá svou dávku. To bylo lepší.

T: Myslíte si, že je správné, že jsou rodiče samozivitelé posuzováni společně se svými rodiči, pokud s nimi bydlí?

R: Není to vůbec správné. To jsou stejní chudáci jako my s dcerou. Ten, kdo to vymyslel by si měl zkusit z těch peněz, které máme žít.

T: Jak hodnotíte skutečnost, že se vaší dceři započítává při výpočtu příspěvku na živobytí jen 70 % z čisté mzdy? Do konce roku 2006 se započítávalo 100 % příjmu.

R: Aspoň něco pozitivního. Vždyť my bychom nedostaly už nic.

T: Myslíte, že to motivuje nezaměstnané lidi k hledání zaměstnání?

R: Ten, kdo pracovat nechce, ten pracovat ani nebude, i kdybyste mu započítali ještě míň. Já bych pracovat chtěla, ale stačí abych ušla 100 m nebo se změnilo počasí a nemůžu dýchat. A stejně jsem podle posudkového doktora zdravá (má slzy v očích).

T: Jak se díváte na povinnost nezaměstnaných předkládat měsíčně alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání?

R: Myslím si, že by měli nezaměstnaní něco dělat, ale jak jsem vám říkala, kdo pracovat nechce, ten pracovat nebude. Ale určitě je to dobře, že vám to musí nosit.

T: Je správné chtít po člověku, který má stavební spoření, aby je po 6 měsících pobírání dávky zrušil a žil z peněz z něj získaných?

R: Je to těžké. Když člověk pracuje a utrhuje si od huby, když to tak řeknu, aby se měl jednou líp a pak mu řeknete, aby si peníze vybral a žil z nich, tak to není dobré. Ale zase ten, kdo má peníze, ze kterých může žít, proč by ho měl sponzorovat stát. Nevím, jak by to bylo nejlepší.

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užívaný k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: Tak to jo, s tím souhlasím. Jestli má majetek, který nepotřebuje k životu a může jej prodat, tak ať jej prodá a má peníze.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu a na následné snížení dávky po půlroce pobírání pokud nezaměstnaný nezačne veřejnou službu vykonávat?

R: Ta veřejná služba, s tou souhlasím. Ale s tím snížením ne. Nás se to právě dotklo než dcera nastoupila do práce. Ale nespravedlivě. Já nemůžu po obci pracovat kvůli zdraví, ale dcera se byla ptát na obecním úřadě a tam jí řekli, že veřejnou službu zřizovat nebudou, že to není jejich povinnost. Jestli teda obec nemusí toto zřizovat, jak k tomu přijdou lidi, když by chtěli vyšší dávku, ale nemůžou? Dcera se dokonce byla ptát ve vedlejší vesnici, ale tam jí řekli, že mají vlastních lidí dost a z jiných obcí neberou. To není dobře udělané.

T: Zdá se Vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb? Do 31.12.2006 jste s dcerou pobíraly každá svou dávku 4 420,-Kč.

R: Pro nás to bylo lepší předtím. Dávky jsou teď moc nízké. Já to sice chápu, že když člověk nepracuje, nemůže chtít moc peněz. Ale my s dcerou jsme brané dohromady a z toho se fakt nedá žít. Kdybych mohla pracovat, tak se nebudu spoléhat, že mně někdo něco dá. Je to strašně ponižující. Aspoň pro mě. Ale nemohu s tím nic dělat. Invalidní důchod mně nepřiznali, i když paní doktorka říkala, že si myslí, že mám nárok, tak

jsem se odvolala ke krajskému soudu, ale oni mají rok na rozhodnutí. Tak teď čekám, ale jsem z toho už opravdu zoufalá. Dříve to bylo lepší. Měly jsme s dcerou každá skoro 4 500,-Kč, ale teď je to žalostné.

T: Tady vám ukážu tabulku, kde je uveden vývoj částek životního minima a minimální mzdy. Jak hodnotíte tento vývoj ?

R: Překvapuje mě, že v některých letech byla minimální mzda nižší než životní minimum. To se nedivím, že si lidi zvykli být nezaměstnaní. Aby se lidem vyplatilo chodit do práce, měla by být minimální mzda mnohem vyšší.

T: Jak vysoká by podle vás měla být?

R: Já myslím aspoň 13 000,-Kč.

T: A životní minimum?

R: To je myslím v porovnání s minimální mzdou přiměřené. Když to vezmu objektivně a ne jako nezaměstnaný člověk, který z toho má žít.

T: Váš celkový názor na změny v oblasti sociálních dávek je spíše kladný nebo záporný?

R: Až na ty peníze a to, že nás berete s dcerou dohromady kladný. Chápu, že nejsou peníze, ale kdo pochopí toho, kdo opravdu nemůže? (slzy)

T: Děkuji vám za váš čas a názory.

Rozhovor s respondentem č. 4

T: Jaký je váš názor na posuzování všech osob, které společně užívají domácnost, když do konce roku 2006 byl posuzován každý sám. Ve vašem případě to znamená, že nyní jste posuzován vy společně s manželkou, synem a dcerou. Do 1.1.2007 byste byl posuzován vy s manželkou a nezaopatřenou dcerou dohromady a syn samostatně, protože je zletilý.

R: To je pěkný bordel. Proč jako nás posuzujete dohromady? Kluk je dospělý a má svůj život a mně do toho nic není. Stejně tak brácha. Žádal si tu o sociálku a vy jste mu to zamítla, protože s ním žije matka a ona má důchod. To ho má živit? Z čeho? Bordel. Já vím, že vy za to nemůžete, ale mě to tak štve, že to dám do televize. Pak se budete divit. Ti navrchu by si měli ubrat a ne sebrat chudákovi z toho mála co měli.

T: Myslíte, že je správné, že jsou rodiče samozivitelé posuzováni společně se svými rodiči, pokud s nimi bydlí:

R: V žádném případě. Ti mají být taky samostatně.

T: Víte, že kdybyste vy, manželka nebo syn nastoupili do zaměstnání, budeme vám jako příjem počítat pouze 70 % z čisté mzdy a tím pádem byste nadále souběžně pobírali i dávku?

R: A proč? Když stát zavínil nezaměstnanost ať nás živí. Já kluka ani manželku do práce posílat nebudu. Ať nás živí ti papaláši.

T: Vy jste na úřadě práce už 13 let. To za tu dobu nikdy nebyla možnost nastoupit do zaměstnání?

R: Já su nemocný člověk a nebudu nikomu dělat šaška za pár korun. Jak jsem vám říkal, ať nás živí stát. Stejně za všechno může.

T: Myslíte, že je to správný příklad pro syna?

R: Je enom dobře, že vidí, jak to tady funguje. Kdo chce mět peníze mosí krast.

T: Jak se díváte na povinnost nezaměstnaných předkládat měsíčně alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání?

R: Enom to otravuje lidi. Akorát sa na nás každý dívá, jak na pól. Nemá to žádný smysl. Takových potvrzení vám možu donést stohy.

T: Tak proč vás musím každý měsíc upomínat, abyste je doložil?

R: Protože su proti tomu, otravovat lidi. Navíc já su nemocný.

T: Žádal jste si o invalidní důchod? Bavíme se o tom spolu už nějaký rok.

R: Ne. Stejně by mně ho nepřiznali. Nemám čím podplatit a bez toho důchod nedávajů.

T: To vám řekl kdo?

R: Slyšel jsem to. Co tam máte dál za otázky?

T: Je správné chtít po nezaměstnaném člověku, který má stavební spoření, aby je po půlroce pobírání dávky zrušil a ze získaných prostředků žil?

R: Ne. Když došel o práci, ať ho živí stát. Ten to zavinil

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užívaný k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: Také špatně. Nic neprodávat. Ať ho živí stát.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu a na následné snížení dávky po 6 měsících pobírání, jestliže nezaměstnaný nezačne veřejnou službu vykonávat?

R: Manželka a syn se ptali na obci a řekli jim, že oni to zřizovat nebudů, že to není jejich povinnost, že by moseli ještě ty lidi pojistit, a že to nemá nikdo z nich zapotřebí přidávat si práce. Tak proč to ti papaláš tak udělali, když obec nemá povinnost zajistit podmínky, ale když my neděláme pro obec, tak vy nám snížíte sociálku? Nesouhlasím. Bordel.

T: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb? Nebo byl systém dávek před rokem 2007 lepší?

R: Bylo to lepší předtím. Sebrali jste nám, co jste mohli. Z toho, co nám dáváte sa nedá ani umřít né tak žít. A už mně neřkajte, že možu jít do práce. K tomu jsem vám svoje řekl.

T: Tady je tabulka, která ukazuje, jak se vyvíjelo životní minimum a minimální mzda. Jak hodnotíte tento vývoj?

R: Životní minimum se mělo dál zvyšovat, aby lidi co nemajů práci měli z čeho žít. A minimální mzda musí být aspoň ráz taková, aby sa vyplatilo chodit do práce.

T: Jak hodnotíte změny v sociálních dávkách od 1.1.2007?

R: Záporně!!! Nic dobrého nevidím.

T: Děkuji vám za váš čas a názory.

Rozhovor se respondentkou č. 5

T: Jaký je váš názor na posuzování všech osob užívajících společnou domácnost oproti období do 1.1.2007, kdy byli svobodní nebo rozvedení klienti posuzováni samostatně?

R: Tato změna byla velmi pozitivní. Odpadlo zneužívání sociálních dávek mladými svobodnými lidmi, žijícími u rodičů. Omlouvám se všem, kteří skutečně práci najít nemohou.

T: Myslíte si, že je správné, že jsou rodiče samoživitelé posuzováni společně se svými rodiči, pokud s nimi bydlí?

R: Odpověď na tuto otázku není jednoznačná. První, co mě napadne je, že to není dobré. Je špatně když musí rodiče ze svého příjmu živit další rodinu, i když neúplnou. Ale setkávám se s mladými nezodpovědnými matkami, které ze sebe dělají „mistryně světa“, za svobodna měly dítě a žily si spokojeně z dávek až do 31.12.2006. Pak jim ale došel dech, protože zůstaly bez dávky. A tady si myslím, ať si rodiče živí, co si vychovali. Ve své podstatě to ale není dobrá změna.

T: Jaký je váš názor na to, že klientovi, který nastoupil do zaměstnání započítáváme pouze 70 % z čistého příjmu oproti 100 % započítávaným do 31.12.2006?

R: Toto je dobrý krok. Člověk nastoupí do práce a ještě dva, někdy i více, měsíců souběžně pobírá dávku pomoci v hmotné nouzi. Ale co si všímám, i když je o tom informujeme, moc o tom nezaměstnaní nevědí. Asi je to příliš nezajímá.

T: Myslíte, že je to motivující k nástupu do zaměstnání?

R: Myslím si, že ten, kdo chce pracovat, tak si práci hledá a neuvažuje nad tím, kolik mu započítáme. Systém hmotné nouze je nastaven tak, že motivuje lidi, kteří chtějí žít na určité úrovni, aby nesetrvávali na dávkách déle než je nezbytně nutné.

T: Jak se díváte na povinnost nezaměstnaných předkládat měsíčně alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání?

R: Je to správná věc a náš úřad požaduje tři potvrzení měsíčně. Jsme město, pracovních příležitostí je zde více než na vesnici a nezaměstnaný člověk musí vědět, že dávku nedostane automaticky, ale že pro to musí něco udělat.

T: Je správné chtít po člověku, který má stavební spoření, aby je po šesti měsících pobírání dávky zrušil a ze získaných prostředků žil?

R: Je to správné, ale lhůtu bych prodloužila na rok. Rok je dostatečná doba nato, aby člověk svou situaci vyřešil nástupem do zaměstnání. Pokud se mu to nepodaří, měl by využít prostředků ze stavebního spoření.

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užívaný k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: Dříve člověk, který měl takový majetek nedostal nic, takže je změna určitě citlivější a já s ní souhlasím. Jen bych lhůtu stejně jako u předcházející otázky prodloužila na rok. Bylo by nespravedlivé chtít po člověku, aby prodal chatu, kterou budoval celý život, kvůli tomu, že je půl roku nezaměstnaný.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu a na následné snížení dávky po půlroce pobírání, pokud nezaměstnaný nezačne veřejnou službu vykonávat?

R: Tento institut jednak spolehlivě protřídí klienty v hmotné nouzi na ty, kteří jsou ochotni aspoň něco udělat pro to, aby mohli pobírat dávku, která se jim po odpracování nejlépe 30 hodin v měsíci slušně navýší díky navýšení částky živobytí při splnění aktivit - dotazy u zaměstnavatelů, na 150 %. To pak může jednotlivec, pobírající dávku v hmotné nouzi déle než 6 měsíců, pobírat namísto existenčního minima 2 020,-Kč měsíčně pobírat až 3 679,-Kč měsíčně. U rodiny se třemi dětmi je pak ochota rodičů pobírajících dávku v hmotné nouzi déle než 6 měsíců rozhodující pro pobírání dávky pomoci v hmotné nouzi. Máme, bohužel, i takovou rodinu, kdy rodiče jsou líní odpracovat požadované a dávka pomoci v hmotné nouzi jim byla odejmuta. Jsou jednotlivci i rodiny, u kterých nenajdeme ochotu k odpracování veřejné služby, ale je jich méně než těch, kteří ochotni jsou a našli docela zálibení ve svém pracovním kolektivu. Další výhodou institutu veřejné služby pak je, že se sociální pracovníce nemusí dohadovat s „nefachčenkou“, jestli mají málo nebo moc, protože i jim je jasné, že když neodpracují, nemají. Hodnotím velmi kladně. Jen by se měla legislativně upravit povinnost obcí sjednat veřejnou službu.

T: Organizuje váš úřad veřejnou službu? A odmítáte některé zájemce o ni?

R: Náš úřad organizuje veřejnou službu. Neodmítneme nikoho, ale při sepisování smlouvy nám musí zájemce o veřejnou službu podepsat, že byl poučen o tom, že pokud nebude veřejnou službu vykonávat ke spokojenosti zřizovatele, bude smlouva s ním ukončena.

T: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb?

R: Dávky jsou skromné, ale na základní životní potřeby stačí. Nezaměstnaní si musí uvědomit, že to jsou svou povahou krátkodobé dávky na překlenutí tíživé finanční situace. U rodin, kde je potřeba můžeme poskytnout mimořádnou okamžitou pomoc. Možná to bude znít macešsky, ale co vidím kolem sebe, mnoha lidem situace na dávkách vyhovuje a stačí.

T: Tady je tabulka, kde je uveden vývoj částek životního minima a minimální mzdy. Jak hodnotíte tento vývoj?

R: Životní minimum se do roku 2004 docela rapidně zvyšovalo, což také přispělo ke zneužívání sociálních dávek. Minimální mzda zase byla tak nízká, že se ani nedivím. Od 1.1.2007 se neměnila výše ani životního minima, s čímž souhlasím, ani minimální mzdy. U minimální mzdy je voláno po jejím zvýšení, ale byla by to dvousečná zbraň. Zvýší se minimální mzda, zanikne spousta pracovních míst. Ale zase pracovat za minimální mzdu taky není žádný med. Ale je dobře, že je dostatečný rozdíl mezi částkou životního minima a minimální mzdou, protože podle této tabulky to tak vždy nebylo, dokonce byly doby, kdy bylo životní minimum vyšší než minimální mzda.

T: Jaký je váš celkový názor na změny v sociálních dávkách po 1.1.2007?

R: Já osobně tyto změny cítím velmi pozitivně. Jsou jistě nějaké skulinky, ale celkový dojem ze změny je velice kladný.

T: Děkuji vám za váš čas a názory.

Rozhovor s respondentkou č. 6

T: Jaký je váš názor na posuzování všech osob užívajících společnou domácnost, když do konce roku 2006 byl posuzován každý sám?

R: Tuto změnu vidím jako zásadní. Do 1.1.2007 bylo možné vyplácet dávku jednotlivým členům domácnosti, a to bez ohledu na skutečnost, zda v ní někdo vydělává a kolik vydělává. Zároveň tuto změnu vidím jako impuls k tomu, že si mnoho lidí udělalo pořádek ve vztazích. Mezi klienty bylo např. dost takových, kteří se rozvedli, ale dále spolu bydleli a podíleli se na chodu domácnosti. Dnes jsou společně posuzováni, takže pokud opravdu nežijí jako dvojice, tak se snaží bytovou otázku a otázku vztahů vyřešit.

T: Myslíte si, že je správné, že jsou rodiče samoživitelé posuzováni společně se svými rodiči, pokud s nimi bydlí?

R: Ne. Toto vnímám jako zbytečně přísné. Jedná se o lidi, kteří jsou samostatní a jedná se s nimi jako s malými dětmi. S tímto skutečně nesouhlasím a myslím si, že by se to mělo změnit.

T: Jaký je váš názor na to, že klientovi, který nastoupil do zaměstnání započítáváme pouze 70 % z čistého příjmu oproti 100 % započítávaným do 31.12.2006?

R: Toto beru jako velké plus. Bohužel si to většina nezaměstnaných neuvědomuje. Pozitivní je hlavně to, že pokud jeden z manželů dojde o práci a pobírají příspěvek na živobytí, mají nárok na tuto dávku, i když v době do 31.12.2006 bychom jim dávku již odejmulí, protože jsme započítávali příjem ve 100 % výši. Myslím si, že je to pro ně lepší.

T: Myslíte si, že je to motivační faktor k hledání zaměstnání?

R: Není, ale je to náplast pro ty, kteří celý život žili spořádaně, pracovali a nyní kvůli krizi se ocitnou bez zaměstnání. Ale nevnímám to jako motivační faktor.

T: Jak se díváte na povinnost nezaměstnaných předkládat měsíčně alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání?

R: Náš odbor požaduje minimálně 3 potvrzení měsíčně. Jsme přece jen město, kde je více pracovních příležitostí, více firem. Podle mého názoru je nutné, aby si nezaměstnaní uvědomili, že dávky pomoci v hmotné nouzi jsou jen přechodným řešením nouze a oni jsou uchazeči o zaměstnání, takže si musí hledat zaměstnání a navíc cítit, že dávku si musí alespoň trochu zasloužit.

T: Je správné chtít po člověku, který přišel o zaměstnání a má stavební spoření, aby je po 6 měsících pobírání dávky zrušil a žil s peněz z něj získaných?

R: Je i není. K takové situaci by se mělo přihlížet individuálně, ale je to těžké. Např. lidé ve věku kolem 50 let si celý život, kdy byli zaměstnaní spořili, aby si mohli v případě potřeby opravy domku tuto opravu vůbec dovolit realizovat a pokud budou muset tyto prostředky použít k tomu, aby přežili v případě ztráty zaměstnání, nemají už šanci, i kdyby si potom práci našli, znovu potřebnou částku našetřit. U mladých lidí tato šance je, protože mají většinu produktivního věku před sebou. Možná by se mohla lhůta pro ukončení stavebního spoření prodloužit a dát tak těmto lidem větší šanci najít si práci.

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užívaný k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: Je to podobná situace jako u toho stavebního spoření. Možná by bylo dobré prodloužit lhůtu pro prodej, dejme tomu na rok, a dát tak k šanci pro zapojení do pracovního procesu a až bychom viděli, že ani po uplynutí této lhůty člověk nenastoupil do zaměstnání, tak teprve potom chtít, aby zmíněné kroky učinil. Jinak změnu vítám.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu?

R: Je to výborný nápad. Nejen, že nezaměstnaní cítí, že si musí vyšší dávku zasloužit, ale dostanou se do společnosti, získají nové kontakty atd. Já vím, že někteří, např. lidé s vyšším vzděláním, to považují za ponížující pracovat s lidmi bez vzdělání a např. zametat chodníky, ale ze zkušenosti vím, že i pro ně to může být přínosem. A pokud nechťejí, tak dostanou jen existenční minimum.

T: Organizuje váš úřad veřejnou službu? A odmítáte některé zájemce o ni?

R: Veřejnou službu organizujeme. V první fázi neodmítáme žádného zájemce, ale upozorníme jej, že pokud nebude veřejnou službu vykonávat zodpovědně a bez problémů, další měsíc s ním smlouvu ukončíme.

T: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb?

R: Ne. Když si rozpočítáme částku živobytí 3 126,-Kč na 30 dní, vyjde nám částka 104,-Kč. To je opravdu pouze na přežití a musíme si uvědomit, že lidé musí hradit nájem, inkaso a další výdaje. Myslím si, že by mohly být dávky trochu vyšší. Ale zase ne příliš vysoké, aby to nevypadalo jako před rokem 2007, kdy jsme vyplácely neskutečně vysoké částky na dávkách. Možná částka 130,-Kč na den by byla adekvátní.

T: Toto je tabulka vývoje životního minima a minimální mzdy. Jak hodnotíte tento vývoj?

R: Životní minimum bylo v letech 2000 – 2006 dost vysoké, před tímto obdobím naopak dost nízké. Od 1.1.2007 se nezvýšilo. Myslím si, že od té doby se zvýšily životní náklady a částky životního minima by na tuto skutečnost měly reagovat. Minimální mzda je, podle mě, v současné době vnímána pouze jako pojem. Jelikož je poměrně nízká, zaměstnavatelé často vyplácejí minimální mzdu a zbytek „na ruku“ nebo raději zaměstnávají „na černo“. Nelíbí se mně morálka zaměstnavatelů, ale legislativně je to asi v pořádku. Rozhodně si myslím, že by i minimální mzda měla reagovat na zvýšení cen a celkových životních nákladů. Lidé musí cítit, že se jim pracovat vyplatí.

T: Jak hodnotíte změny v sociálních dávkách od 1.1.2007?

R: Dle mého názoru není zákon o pomoci v hmotné nouzi úplně „světový“, nicméně nastavil v počátku velmi drsné mantinely. V době, kdy se zákon o pomoci v hmotné nouzi prosazoval, jej předcházelo rčení zákonodárců: „Chceme, aby se lidé, kteří se snaží a pracují, měli lépe než ostatní.“ Nejsm si tak úplně jistá, zda se toto rčení vyplnilo, protože lidé naší země velice rádi vynalézají možnosti, jak ten či onen zákon obejít, a tento lze obejít velmi lehce, ale doufám, že alespoň v některých oblastech je znát náznak výše uvedeného - výdělek ze zaměstnání je započítán pouze v 70 %. Bonus k dávce při výkonu veřejné služby, bonus za aktivitu v hledání zaměstnání atd. Myslím si, že záměr zákona byl a je dobrý, i když v poslední době mám pocit, že s vývojem politické situace dochází k jeho obrušování. Celkově ale změny hodnotím kladně.

T: Děkuji vám za váš čas a názory.

Rozhovor s respondentem č. 7

T: Jaký je váš názor na posuzování všech osob užívajících společnou domácnost, když do konce roku 2006 byl posuzován každý samostatně?

R: Je to správně. Nebylo dobré, když byly do domácnosti vypláceny dvě, tři nebo i čtyři dávky, pro každého zvlášť bez ohledu na příjem ostatních členů domácnosti.

T: Myslíte si, že je správné, že jsou rodiče samoživitelé posuzováni společně se svými rodiči, pokud s nimi bydlí?

R: Toto není moc šťastné řešení. Nelíbí se mně a podle mých informací jsou na to připomínky z mnoha úřadů, aby se toto změnilo i legislativně.

T: Jaký je váš názor na to, že klientovi, který nastoupil do zaměstnání započítáváme pouze 70 % z čistého příjmu oproti 100 % započítávaným do 31.12.2006?

R: Je to dobrá věc. Může to pomoci rodinám na dávkách. Když rodiče pracují a mají třeba tři nebo čtyři děti a pobírají příspěvek na živobytí, je dobré, že jim stát jejich snahu pracovat nějak kompenzuje tím, že se jim z příjmu započítává pouze 70 %. Jinak to dlouhodobě nezaměstnané nějak nezajímá, i když je o tom sociální pracovníci informují, že kdyby nastoupili do zaměstnání, započítáme jim jen těch 70 % z čistého příjmu a mohou ještě dva, někdy i tři měsíce pobírat dávku.

T: Myslíte si, že to nezaměstnané lidi motivuje k hledání zaměstnání?

R: Jak jsem již řekl, nezajímá je to. Jen snad výjimky. Takže nemotivuje.

T: Jak se díváte na povinnost nezaměstnaných měsíčně předkládat alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání.

R: My, vzhledem k pracovním možnostem ve městě, požadujeme tři potvrzení. To víte, že se lidé proti tomu bouří, ale nejspíš je to v tom, že se jim nechce obcházet firmy a hledat zaměstnání. Někteří snad i ze strachu, aby náhodou nějakou práci nedostali. (smích) Souhlasím s tímto krokem, ale myslím si, že by to asi měla být povinnost úřadů práce. Tam jsou nezaměstnaní evidováni jako uchazeči o zaměstnání.

T: Je správné chtít po člověku, který přišel o zaměstnání a má stavební spoření, aby je po 6 měsících pobírání dávky zrušil a žil z peněz, které z něj získá?

R: Ano, je to správné. Myslím si, že 6 měsíců je dostatečně dlouhá doba, pokud si člověk chce najít zaměstnání. Má tak šanci stavební spoření zachovat. Pokud si práci nenajde, je správné chtít po něm, aby si zabezpečil životní potřeby z vlastních prostředků, když je má.

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užíván k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: Stejně jako u předcházející otázky i s tímto souhlasím se stejným argumentem. Půl roku je dostatečně dlouhá doba, pokud si člověk práci najít chce. U toho nemovitého majetku bych možná lhůtu prodloužil na půl roku.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu?

R: Velice kladný. Konečně zákon nabízí vyšší dávku pro toho, kdo si ji chce odpracovat. Myslím si jen, že by při odmítnutí veřejné služby neměl být na dávku nárok vůbec. To by ale musela být také povinnost obcí veřejnou službu organizovat. V tomto bodě není zákon správně nastaven. Přípomínky k novelizaci už jsou na ministerstvu.

T: Organizuje váš úřad veřejnou službu? A odmítáte některé zájemce o ni?

R: Ano, my organizujeme veřejnou službu. Přijímáme všechny zájemce a tomu, kdo se neosvědčí ukončíme smlouvu.

T: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb?

R: K zajištění základních životních potřeb je výše dávek dostatečná a pro mimořádné náklady je možné použít mimořádnou okamžitou pomoc.

T: Toto je tabulka vývoje životního minima a minimální mzdy. Jak hodnotíte tento vývoj?

R: Životní minimum bylo od svého počátku opravdu minimem. Kolem roku 2000 se ale začalo, řekl bych, až nekontrolovaně zvyšovat, což vedlo ke zneužívání dávek a zvýšení nezaměstnanosti. Tento trend trval až do

konce roku 2006. Od 1.1.2007 je životní minimum, podle mého názoru, v normě a plní i funkci motivační, kdy nízké sociální dávky nelákají k životu na nich. Minimální mzda naopak byla, a myslím si, že stále je nízká a tedy nemotivační. Její zvýšení záleží ale také na ekonomické situaci.

T: Jak hodnotíte změny v sociálních dávkách od 1.1.2007?

R: Celkový dojem je kladný. Zákony týkající se změn mají své mouchy, ale přesto se udělal velký krok dopředu a ochota ministerstva vyslyšet názory nás, pracovníků z praxe je pozitivem, které se může odrazit v dalších změnách, na jejichž nutnost upozorňujeme.

T: Děkuji vám za váš čas a názory.

Rozhovor s respondentem č. 8

T: Jaký je váš názor na posuzování všech osob užívajících společnou domácnost, když do konce roku 2006 byl posuzován každý samostatně?

R: Souhlasím se zákonem. Docházelo k situacím, kdy rodiče a jejich zletilé děti pobírali sociální dávku každý pro sebe, což nebylo motivační pro hledání zaměstnání.

T: Myslíte si, že je správné, že jsou rodiče samoživitelé posuzováni společně se svými rodiči, pokud s nimi bydlí?

R: Nemí to správné, každý ať je posuzován individuálně.

T: Jaký je váš názor na to, že klientovi, který nastoupil do zaměstnání započítáváme pouze 70 % z čistého příjmu oproti 100 % započítávaným do 31.12.2006?

R: Souhlasím. Já bych ještě o 10 % ubral.

T: Myslíte si, že to nezaměstnané lidi motivuje k hledání zaměstnání?

R: V současné době určitě ano.

T: Jak se díváte na povinnost nezaměstnaných měsíčně předkládat alespoň dvě potvrzení o hledání zaměstnání.

R: Klient by mohl měsíčně předkládat i čtyři potvrzení. Tady bych zpřísnil.

T: Je správné chtít po člověku, který přišel o zaměstnání a má stavební spoření, aby je po 6 měsících pobírání dávky zrušil a žil z peněz, které z něj získá?

R: Jednoznačně souhlasím.

T: Co si myslíte o povinnosti prodat nebo pronajmout nemovitý majetek, který není užíván k trvalému bydlení, po uplynutí 3 měsíců od přiznání dávky a o povinnosti prodat movitý majetek, který není potřebný k životu po uplynutí 6 měsíců od přiznání dávky. Do konce roku 2006 nebyla dávka přiznána, pokud měl nezaměstnaný nějaký nepotřebný majetek. Musel ho prodat a zajistit si tím příjem.

R: Souhlasím. Klient by měl další nemovitost, ve které nebydlí, prodat popřípadě pronajmout a nepotřebný majetek také prodat.

T: Jaký je váš názor na veřejnou službu?

R: Výborná věc. Motivačně pro klienty bych zvýšil částky za odpracované hodiny.

T: Organizuje váš úřad veřejnou službu? A odmítáte některé zájemce o ni?

R: Náš úřad zatím veřejnou službu neorganizuje. Zájem ze strany klientů je. Vedení obce má strach z toho, že by musela vyčlenit někoho, kdo by dohlížel na klienty provádějící veřejnou službu. Zaměstnává občany na veřejně prospěšné práce, kterých má prozatím dostatek. Jejich počet však úřad práce každý rok snižuje, tak se třeba dočkáme i my veřejné služby.

T: Zdá se vám výše dávek pomoci v hmotné nouzi dostatečně vysoká k zajištění základních životních potřeb?

R: Mám dva názory. U dlouhodobě nezaměstnaných jednotlivců je současná výše dávek dostačující. U rodin s nezaopatřenými dětmi ne. Těm bych dávky určitě zvýšil.

T: Toto je tabulka vývoje životního minima a minimální mzdy. Jak hodnotíte tento vývoj?

R: Životní minimum je adekvátní. Minimální mzdu bych zvýšil, nejsem však ekonom a nedokážu odhadnout ekonomický dopad. Nechám to na odbornících.

T: Jak hodnotíte změny v sociálních dávkách od 1.1.2007?

R: Určitě došlo ke zlepšení a zpřísnění posuzování nezaměstnaných. Konečně si někteří začali hledat zaměstnání a berou i to, které je méně finančně ohodnoceno.

T: Děkuji vám za váš čas a názory.